

ASPUMĂ¹ vb. I. (Invechit) 1. I n t r a n s . (mai rar t r a n s . și r e f l .) A face spumă, a scoate sau arunca (din sine) spumă (sau altceva, odată cu spuma), a spuma, a spumega. Cf. LB. Valuri sfereape aspumându (care își s p u m e g ă) a sa răceală. CORESI, ap. GCR. I 12/4. Voroava amestecând, limba bolboră-sindu-i, balele mergându-i și gura aspumându-i, scârșnetul glasului articolul și înțelegerea cuvântului îi astupa. CANTEMIR, IST. 309. / F i g . Iaste altul a-tocma acestuia lunatec,... carile asudă și aspumă să zică, precum [că] limba ellinească iaste limba șfe-zască abătută. id. HR. 101.

2. (Regional) T r a n s . A îndemna câinii să muște, a-i sumuți (NOVACOVICIU, C. B.), a-i asmuți.

[Prez. ind. aspun.]

- Din lat. exspumare idem. Cf. s p u m e .

ASPUMARE¹ s.f. (Invechit) Acțiunea sau faptul de a aspuma; spumegare.

- Abstract verbal al lui aspuma.

ASPUMĂT, -Ă adj. (Invechit) Plin de spumă, aruncat cu spumă; înspumat. Alții aspumați..., alții cu toată spurcăciune [a] din talpe până în capu. CUV. D. BĂTR. II 470. Hameleonul... cum mai de grabă la șoim se duse... și, ca [și] cum de duh rău tulburat ar fi fost,... cu buzele lăsate și cu balele aspumate, cuvinte cu stropi... amestecate într'acesta chip a împrăstia începutu... CANTEMIR, IST. 258.

- Participiul lui aspuma cu valoare de adjectiv.

ĂST, ĂSTA pron. v. ăst, asta.

AST, ĂSTA pron. și adj. (În opoziție cu ă l (a), a i a). Pronume demonstrativ al a p r o p i e r i i; aest, aist, ahăsta. Cf. a c e s t, a c e s t a.

I. P r o n u m e . 1. Cineva sau ceva de lângă noi, din apropierea noastră; acest, aceasta () „Uf, ce anost, cine-i ăsta?” într'un colț se'ntreabă două. VLAHUȚĂ, P. 137. Pe-hăstra sau pe ista l-am văzut aseară. FRÂNCU-CANDREA, R. 58. Ista-i Gruea lui Novac. ALECSANDRI, P. P. 144.

2. Cineva sau ceva despre care s'a vorbit înainte sau se va vorbi îndată; acest, aceasta (). „Ei, dragul tatii, așa-i că s'a împlinit vorba ceea: apără-mă de găini, că de câni nu mă tem?” - „Ce fel de vorbă-i asta, tată?” zise fiu-său rușinat. CREANGĂ. P. 188. Poate nu asta e arta. BENIUC, V. 30. Toate astea sunt prostii. DUMITRIU, B. F. 43. Da, este cea mai bună explicație. id. ib. 88. Ista-i loc fără' de noroc. SEVASTOS, C. 135. Astea-s vorbe! ZANNE, P. II 823. / (Urmă de un adjectiv cu funcție atributivă) Muntenii tremetea totdeauna la Duca-vodă, de cerea datoria cea veche și eastă nouă. NECULCE, LET. II 297/26. / (În Muntenia se poate articula și adj. următor) Mai șmecheri decât cărturarii cei vechi, ăștia mai noii, vor să fie... și cu gloatele. ISPIRESCU, U. 125. / (Cu d e p a r t i t i v) Lui Dumnezeu îi plac pui de cei mai tineri, mie înse-mi plac de iști, mai bătrâni, numai să fie bine fripți. CREANGĂ, P. 33. O fată a unui urieș, o întâlnit odată niște oameni de iști, de azi, arând pe o coastă. ȘEZ. II 25. / (Cu formă feminină și sens neutru) Ce fuse asta, frate? id. ib. 17. Ce-ați discutat voi între voi, asta vreau să aflu. SAHIA, N. 68. „... Năframa ta cea nouă, Era ruptă bade'n două”. - „Asta, mândro, nu-i așa, Nu-i ruptă năframa mea, Ci-i ruptă inima ta!” IARNIK -

BĂRSEANU, D. 256. / (Cu d e = despre.) De asta (= în(tru) cât privește lucrul acesta), așa este. ISPIRESCU, L. 12. / (Se găsește și forma pluralului subînțelegându-se l u c r u r i l e) Lasă astea acum. ISPIRESCU, L. 37. Unde vrea să știe pocitul de toate astea? id. ib. 43. / L o c . a d v . : Cu toate astea = cu toate acestea, totuși. Pentru asta = De aceea. Cum se poate... să stea omul trei zile la poarta mea...? Pentru asta vă plătesc eu simbrie? Pentru asta vă am eu la mine pe procopseală? ISPIRESCU, L. 44. / E x p r . : Asta e (sau asta-i)! = a) iată (care e cauza), asta e pricina. Tu ești copilă, asta e! Hai, ș'om fugi în lume... Vei pierde dorul de părinți și visul de luceferi. EMINESCU, P. 275. / b) (ca replică la o comunicare sau la o scuză pe care nu o admitem sau nu ni se pare potrivită) Ce se potrivește! Nu pot veni la tine, căci aștept un prieten! - Asta-i! Par'că nu-i poți spune să vină altădată! / (Exclamare în fața unui accident neașteptat) Asta încă-i una! = na-ți-o bună! Mă! asta încă-i una! De-oiu fi eu Dănilă Prepeleac, am prăpădit boii, iar de n'oiu fi eu acela, apoi am găsit o căruță. CREANGĂ, P. 41. N'apuc'a merge nici douăzeci de prăjini și prrr! se rupse un capăt. „Na, asta încă-i una!” id. ib. 124. / Asta-i asta! = iată lucrul de căpetenie; acesta este momentul hotărîtor. Cf. a c u i - a c u . Asta-i asta! Stau să-i pice potcoavele, și tot cere să mai trăească. PANN, ap. HEM. 1889. Asta-i asta! Din ciaslov și psaltire ... să treci la gramatică, și încă ce gramatică! CREANGĂ, P. 87. / Ce-i asta (de...)? = ce va să zică, ce însemnează lucrul acesta, cum se face, cum se explică (că...). Dar ce-i asta, codru des? Vara verde și frumos, Iarna putrezești pe jos! IARNIK-BĂRSEANU, D. 224. Nu știu, mândră, ce-i asta: Ori iubesc alta, ori ba, Pe tin' nu te pot uita. id. ib. 80-81. Ce-i asta de nu-mi mai scrii nimic? / (Mold.) Iasta, ceea = (ba) una, (ba) alta. ~~Ia în casă, iasta, ceea,~~

Iar în casă, iasta, ceea, tot au spus și-au tot vorbit. CONTEMPORANUL, V. I 40.

3. (Urmând după o descriere, o constatare, o afirmare etc. și rezumând cele spuse, conține ideea unei asemănări) Așa ceva. Ce-i pricina de ești vesel, la asta nu mă pot pricepe. GORJAN, H. I 6/5. Să umblați numai așa, frunza frâsinelului, toată viața voastră și să vă lăudați că sânteti feciori de craiu, asta nu măroasă a nas de om. CREANGĂ, P. 188. „Vai de mine, moș Nichifor, avem să înnoptăm în pădure!” - „Ia nu mai meni a rău, jupânesică-hăi, că doar n'am pățit eu asta numai odată în viața mea!” id. ib. 124. / E x p r . Una ca asta = așa ceva. Nu putea el crede una ca asta. ISPIRESCU, L. 20. Ferească Dumnezeu, înălțate împărate, să cuget eu, om bătrân, la una ca asta! CREANGĂ, P. 83. Se poate una ca asta? a întrebat tata cu mirare. SADOVEANU, N. F. 16. / Asta e... = așa e... Între morți fără de veste te-aruncară dintre vii! Asta-i lumea, asta-i viața! KONAKI, P. 204, cf. ALECSANDRI, P. II 24. / (Următor de un adj. cu funcție atributivă, care primește genul masculin, subînțelegându-se l u c r u) Toti trebuie să muncim, asta-i știut. (Rar, adj. următor primește formă feminină) Om bun n'are noroc, asta-i știută! CREANGĂ, P. 200. / (Rar, cu formă masculină și sens neutru, subînțelegându-se l u c r u) S'a cutremurat de frică, însă-și făcu fire, ca să nu-și arăte frica și zise: „Ce-i ista la mine?” ȘEZ. V. 35. / Cu asta = cu așa ceva, în acest mod, astfel. Cu asta am vrut să-mi răstorc cele trei lovituri. Vorba ceea: una pentru alta. CREANGĂ, P. 196.

4. (Cu o nuanță de dispreț) Cu ăstia o s'avem odată și odată o răfuială! DEȘLIU, G. 10.

II. A d j . 1. Care este lângă noi, în apropierea noastră; acest ().

a.) (Ca atribut după un substantiv) Na-ți aripa asta! CREANGĂ, P. 237. Am pus iapa mea la căruța omului istuia. SBIERA, P. 223. Tot ochii-ăștia, amândoi, Așa frumoși, așa senini, Să mi-i aduci tu înapoi, Să nu-i uiți, dragă, prin străini! IOSIF, PAT. 34. Măine fetița asta va dansa la Palat. DUMITRIU, B. F. 38. Pocnea din biciul ist din cui, de trei ori. ȘEZ. II 204. / (În poezii pop. din Transilv. și Mold., uneori, când îi urmează un alt adj., se elidează -a) Să trec Dunărea ast' mare. SEVASTOS, C. 294. / (Urmă de o prop. relativă) Uite, porcu' ista, care-l vedeți, e fecioru-meu. ȘEZ. II 111.

b.) (Ca atribut, înaintea unui substantiv) Ești tu zîna ăstui plaiu, Sau o floare de la raiu? ALECSANDRI, P. II 91. Pe lângă îți doi ochi, mai am unul la ceafă! CREANGĂ, P. 5. Cât era odată de luminate aste plauri! ISPIRESCU, L. 10. Ține, Moț, de hastă straiță, Să mă hiț' cu hastă Moață. MARIAN, NU. 75. Ist copil, chiar din pruncie, Maica sa mi l-a dat mie. ALECSANDRI, P. P. 12. Lasă'n urmă-ți teamă Că te ieu pe seamă Istor brațe groase, Groase și vânoase, Istue piept lat, Lat și'nfășurat, Istui păloșel Cu buza de-oțel. id. ib. 64. Astă fată bine joacă, Numai are, că cam șchioapă. IARNIK-BĂRSEANU, D. 420.

2. (Cu privire la cineva sau ceva despre care s'a vorbit înainte sau se va vorbi îndată.) Acest ().

a.) (Ca atribut după un substantiv) Prin locurile iestea e cam greu de călătorit singur. CREANGĂ, P. 199. Cărarea asta o știa. COȘBUC, F. 76. Tare-mi este neamul ăsta drag. BENIUC, V. 10. N'am eu altele mai grele pe capul meu de care le avem toți, uite cu lupii ăștia de ciocoi. DUMITRIU, B. F. 66. Focul ista are să știe de bietul sufletul tău! ȘEZ. II 162. / (În poezii populare din Transilv. și Mold., uneori, când îi urmează un alt adj., se elidează -a) Bată-te, bădiță, bată, Cearcănul de lângă soare și

dreptatea mea ast'mare, Cearcănul de lângă lună și dreptatea mea ast'bună. RETEGANUL, TR. 143.

b.) (Ca atribut înaintea unui substantiv) Cetind astă scrisoare... KONAKI, P. 102. Aști protivnici dară n'au de tine
păs. PANN, P. V. 121/7. Alerg cu mare plăcere asupra aștii prici-
ne. id. E. I 119/11. Cu respect și duiosie mă închin astui mormânt.
 C. NEGRUZZI, II 17. Fiu al astor ruine, țărâna lor slăvesc. ALE-
 XANDRESCU, M. 11. Dinaintea istor curți... ȘEZ. II 21.

3. (Înaintea unui substantiv, când nu există îndoială despre c i n e sau despre c e lucru e vorba) Acesta pe care-l vedeți, despre care e vorba. Acasă când a ajuns, Din gură așa a zis: „Ieși măicuță din căsuță și-mi deschide ast'portiță”. ȘEZ. II 78. / (Mai adesea, cu o repetire intenționată a demonstrației, exprimând un sentiment de admirație față de persoana spre care arătăm) Ist Tudor îi asculta, Mâna pe vadră punea... Dar is [t] Tudor ce făcea? Vadra de pământ trântea, La Burulean să ducea... ȘEZ. II 77. / (Fam., pe un ton glumeț, cu sensul: al m e u , al n o s t r u . Ia să mai odihnesc o leacă aste bătrânețe! CREANGĂ, P. 24. Veniți și voi, verișoare, De-mi petreceți este-oscioare In grădină'n țintirim. (Năsăud). MARIAN, I. 282.

4. (În opoziție cu a l t , c e l ă l a l t) Acest (), de dincoace. Vizirul cu toată urdia s'au poprit de eastă parte. E. KOGĂLNICEANU, LET. III 275/22. Case, dughenițe, hanuri, magazale, ce era în târgul de eastă parte, pe eteriști apăra. BELDIMAN, TR. 379. În iasta parte de Herson (arătând pe hartă) vedeți... despre partea aceasta a muntelui..., este iarnă...; de ceia parte a muntelui... este vară. DRĂGHICI, R. 68/17. Fă-te tu cerșitor la capătul ist de pod si eu la celalalt. CREANGĂ, P. 298. Râu blăstemat! Face-te-ai adânc și lat... Locustele când or trece, La ist mal să se înnece! ALECSANDRI, P. P. 233. Sede-un Turc pe

esta deal și unul pe cela deal, Cu mâțele'ntr'un stejar, Cu sângele'ntr'un pahar, (Cântarul) GOROVEI, C. 59. / (Despre viață, lume) Pământesc, terestru (în opoziție cu viața sau lumea ce(e)alaltă, ceea lume). Viata asta, de necazuri plină. KONAKI, P. 84, cf. ALECSANDRI, P. I 16. Ce mai la deal, la vale? Așa e lumea asta! CREANGĂ, P. 23. Doar atât avea și el pe lumea asta. CAZIMIR, P. 114. Când va bate miez de noapte, Treacă-te sudori de moarte; Când va fi de dimineață, Să te duci din astă viață. IARNIK-BĂRSEANU, D. 259. Lumea asta nu-i a mea, Ceealaltă nici așa. ZANNE, P. IV 213.

5. (Despre măsuri de timp) Acest (), prezent, de acum. (După sau înaintea substantivului) Oare n'om păți ceva în noaptea asta? CREANGĂ, P. 130. Par'că nu faceți a bine, de nu vă mai as-tâmpără dracul nici la vremea asta (= acum). id. ib. 254. Noaptea asta ce-o ținem în brață... Pe veci... a devenit fecundă. BENIUC, V. 8. Oricum, începând din ziua asta. GALAN, Z. R. 6. În iarna (vara, primăvara, toamna, dimineața, seara, ziua) asta, de data asta, în anul, în ceasul ăsta, plec (am plecat sau voi pleca) la țară. / Loc. adv.: (în opoziție cu altă dată) Astă dată = (de) rândul acesta, (de) data aceasta, acum. O, ticăloasa'n de mine, la ce-am ajuns astă dată! KONAKI, P. 86. „Astă dată n'ai încotro cotigi”, îi zise. C. NEGRUZZI, I 92. Astă-dată plecară noaptea. EMINESCU, N. 15. / (Mai ales precedat de prep. de) Te las nebăgat /în/ samă, de iastă dată. DOSOFTEIU, V. S. 124/2. Dacă văzură că și de astă dată împlă să-i ajungă, fata... întrebă eară pe cal, ce să facă. ISPIRESCU, L. 25, / Ăst-an = (în) anul acesta, (în) anul în care ne aflăm, în anul în curs, Cf. e s (t) t i m (p) , a n . Ăst-an voi munci planificat. (Precedat de prep. din (t r u) capătă funcțiune atributivă. Cu mândra de-acum un an, Dintr'un măr mă săturam; Da cu mândra

dintr'ăsta an, Mânc un măr și două pere, La inimă tot nu mere.
 IARNIK-BĂRSEANU, D. 155. / As(tă) s(e)ară (dial. ias'seară =
 (în opoziție cu a s e a r ă sau mâine s e a r ă) (în) seara
 a(cea)sta de astăzi sau de-acum, deseară. Mielușorul ce foamea...
Ți-l gătește'n astă seară spre cumplită săturare. KONAKI, P. 262.
Iniastă seară nu mergem la chioșc? DRĂGHICI, R. 82/26. Du-te-
acasă 'n astă seară! MARIAN, SA. 19, cf. SEVASTOS, C. 161. Cf.
a s t a r ă . / Astă noapte (dial. ias'noapte) (în opoziție
 cu n o a p t e a t r e c u t ă, a s t ă - n o a p t e (6) =
a z i - n o a p t e) (învechit) (în) noaptea aceasta de astăzi,
 sau de acum, la noapte. Rămâi aici în astă noapte. CREANGĂ, P.
 214. Noi umblăm, să colindăm, P'astă noapte'ntunecată. IARNIK-
 BĂRSEANU, D. 512.

6. (În l o c . a d v .) Precedent, trecut (care toc-
 mai a trecut). Astă iarnă = (în) iarna trecută, iarna precedentă.
Astă iarnă, era iarnă, Bătea vântul și ninge și badea la noi ve-
nea. IARNIK-BĂRSEANU, D. 165. / (În legătură cu prep. d e)
Că mi-i bădița cătană și e dus de astă iarnă. id. 321. /
As(tă) noapte (pronunț. și az-noapte (și de aceea simțit, greșit,
 ca azi noapte), ias-noapte, iaz-noapte) (în opoziție cu i e r i
n o a p t e și l a n o a p t e) (în) noaptea (imediat) tre-
 cută, (în) noaptea precedentă. Până la una-alta, știi ce-am gân-
dit eu, astă noapte? CREANGĂ, P. 74. Ghisai (= visai) as'noapte
un pustiu de ghis urît. JIPESCU, O. 56. As'noapte a intrat luchi
în zăvadă. HEM. 1794. Astă noapte și ieri noapte, Mă striga cu
blande șoapte Mândra mea de-o lună moartă. IARNIK-BĂRSEANU, D.
 152. Astă noapte, târzior, Am visat vis cu fior. id. ib..255.
Da as'noapte ce-ai pățit? SZ. I 78. / As(tă) primăvară = (în)
 primăvara trecută, (în) primăvara precedentă. Când a fost astă
primăvară la mine, mi-a lăsat niște cărți. NEGRUZZI, I 59. /

As(tă) toamnă = (în) toamna (imediat) trecută, (în) toamna precedentă. Astă toamnă era bine, Că-mi zicea mândra „jupâne”; Da nici astăzi nu mi-i rău, Că-mi zice „iubitul meu”! IARNIK-BĂRSEANU, D. 72. / As(tă) vară = (în) vara (imediat) trecută, (în) vara precedentă. Astă vară sugeai țită Și-acum dai badei guriță. IARNIK-BĂRSEANU, D. 391. Unde gândesc, nu mă duc, Că m'am dus as'vară-odată Și'am oftat o iarnă toată. SEVASTOS, C. 56. Știi tu bade, mai as'vară, Amândoi mâncam o pară... POP. (Transilv.), sp. HEM. 1794. / Precedată de prep. d e capătă funcțiune atributivă) Plânge râsul d'astă vară = se căește prea târziu. ZANNE, P. II 675.

∕Și: est, eastă (pl. esti, este și învechit easte) pron. și adj.; (iotacizat) iest, iastă pron. și adj. cf. CIHAC, I 133; (Mold. și Bucov.; sg. refăcut după pl. i ș t i) ist, iastă pron. și adj.; (Transilv., Mold. și Bucov.; masc. refăcut după fem. i a s t ă) iast, iastă pron. și adj., cf. CREANGĂ, GL. 431; (Banat și Transilv.) hăst, hastă, (la Moți) hăstra (FRANCU-CANDREA, R. 58) pron. și adj. Cf. a h ă s t, - a . / Pentru răspândirea geografică a variantelor cf. JAHRESBER, III 237; IV, 293; V, 177; VI, 34; VII, 53; VIII, 275; IX, 186; WEIGAND, B. B. 52., eventual și ALRM (are câteva hărți). 7

- Din lat. pop. istus (= iste), -a, -ud, care în graiul poporului roman nu mai însemna, ca în limba latină clasică, o demonstrație spre persoana a doua (tu), ci se substituise lui h i c h a e c, h o c: v.-ital. esto (se găsește încă adesea la Dante și mai e foarte întrebuințat în dialectele meridionale: sicilian isti etc., pe când limba literară îl mai păstrează numai în compozițiile stamane, stasera; cf., la noi, a s t ă m â n e a ț ă a s t ă - s e a r ă), v.-prov. est (păstrat și azi), v.-fr. ist (în vest; dispărut de timpuriu din graiu), span. portg. este (înlocuit adesea prin ese ipse). Cf. M e y e r - L ü b k e , Rom.

Gramm. III § 83.

ASTĂ vb. I. (Invechit) 1. I n t r a n s . A sta lângă (sau alături de) cineva. Cf. a s i s t a . Astătu (s t ă t u CORESI, BIBLIA 1688, s t ă PSALT. 1652) nu direapta mișelului. DOSOFTEIU, ap. HEM. 1891. / A sta pe lângă cineva spre a-l servi, a sta în slujba cuiva. Astându la 'mpăratul cuconul, și'implându-să de greată și urît, fugi. id., V. S. 97/2.

2. I n t r a n s . A sta înaintea, în fața cuiva. Astătu nainte-i, de mărturisi pre Domnul nostru. id. ib. 93₂. Astându la giudecata. id. ib. 90/2. / A fi (de) față. Aciastia audzând, carii era astându să cutremurără. id., ap. HEM. 1892. / A se înfățișa, a se prezenta (înaintea cuiva sau a unei autorități). Sosind la Nichea, astătu la giudeț. id. ap. TDRG. / A apărea, a se arăta (cuiva). Îmi astătu înainte. id., V. S. 83₂.

3. T r a n s . A aduce sau a prezenta pe cineva înaintea cuiva. Deci aducându-l păgânii, îl astătură naintea ighemonului. id., ap. TDRG. / A da pe cineva pe mâinile cuiva. Acea maștihă ne-au astătutu în polatele tale. id. V. S. 94₂.

[Prez. ind. astau.]

- Cuvântul se găsește numai la Dosofteiu, care-l întrebuințează foarte des, așa că pare a fi mai degrabă o formațiune a lui, după cuvântul latin, decât urmașul popular al lat. asto, astiti, astare (ital. astare a fi de față) TDRG. 114.

ĂSTALALT, ĂSTĂLALTĂ pron. = cestalalt. Da'ntr'o noapte, cum aștepta... și plângea, iaca zărește umbre prin lumina lunii, aude șoapte. Ea sta pe partea astălaltă a pârăului, și dincolo l-a cunoscut pe Mihail. Era c'o maică. SADOVEANU, SĂM. VI, 64. Iote-l și p'ăstălaltu. DUMITRIU, B. F. 60. Ci-că e nevoie de mineri cali-

ficați la cariera de piatră. Bine, ia-l și p'ăstălanțu' că e tot
miner calificat. V. ROM. Noembrie 1950, 24. [Și: ăst'ălalt, ăstă-
laltă pron. TDRG.; (cu disimilarea lui l) ăstălant, ăstălantă,
ăstalanț, ăstălanță pron.]

- Se raportă la cestalalt, ca ăsta la cesta. Cf. a i s -
t a l a l t .

ĂSTĂLALT, ĂSTĂLALȚĂ pron. v. ăstălanț.

ĂSTALANT, ĂSTĂLANTA pron. v. ăstălanț.

ĂSTĂLANT, ĂSTĂLANTA pron. v. ăstălanț.

ASTALĂȘ s.m. (Maghiarism, în Transilv.) Tâmplar (KLEIN,
D., ALR. II h. 222) care face mese, „măsar” (COMAN, GL., cf. BULL.
LINGU. II 53); cel care face lăzi (DR. IV 112). Pentru 2 icon [e]
am plătit la astaluș, (a. 1750). IORGA, S. D. XII 54. [Pl. -lăși.
/ Și: astaluș (BULL. LINGU. II 55), astelus, stălăș, stăluș
(KLEIN, D., ALR. II h. " ") s. m.]

- Din magh. asztalos idem.

ASTĂMNEAȚĂ adv. (Țara-Oașului) Azi-dimineață. CANDREA,
Ț. O.

- Compus din ast, -ă și măneată în loc de dimineață.

ASTĂMPĂR s.m. sg. (De obicei construit cu verbele a
avvea, a găsi, a afla, a da - de cele mai
multe ori - cu sens negativ) Odihnă, pace, liniște; astămpărare.
Cf. nea stămpăr. [Mânzul] se făcuse un cărlănaș zbur-
dalnic, de n'avea astămpăr. ISPIRESCU, L. 161. Nevasta... toată

ziua muncea și astâmpăr nu mai avea. Spuza aea de copii o făcea de multe ori să nu știe unde-i stă capul, de lucru. POP., ap. HEM. 1899. Am o casă mică... Ziua cântă, noaptea cântă, N'are nici de cum astâmpăr. (Ceasornicul). GROVEI, C. 70. E x p r . A nu-și (mai) găsi (sau afla) astâmpăr. Pe când stau și se chefuiau zeii ..., zeița vrajmei turba de necaz p'afară. Umbla d'a'ncătelea de colo până colo și astâmpăr nu-și mai găsea. ISPIRESCU, U. 5.

Țâțaca Leona... nu-și mai găsea astâmpăr în scaun. SADOVEANU, N. F. 18. A nu da cui va astâmpăr. Dragostea mea către maică-mea nu-mi dă nici-un astâmpăr. SBIERA, P. 25. / L o c . a d v . Fără astâmpăr = neastâmpărat, fără odihnă, într'una. Copilul se mișcă fără astâmpăr. HASDEU, I. C. VII.

- Derivat dela astâmpăra. Cf. CIHAC, I 264.

ASTÂMPĂRĂ vb. I. A aduce la o stare normală ceva sau pe cineva care a trecut de limitele stării obișnuite.

1. T r a n s . și (uneori) r e f l . (= pasiv). (Despre temperatura lichidelor sau e aerului). A tempera, a face suportabil; potoli, a răcori, a răci. Soarele zăpușeste firea...; aerul joacă, fierbe, și nici un pic de adiere nu astâmpără arsura. DELAVRANCEA, S. 221, cf. MARIAN, CH. 52. / R e f l . (= p a s .) Să se astâmpere [apa cea fierbinte] cu altă apă rece. DRĂGHICI, ap. TDRG.

2. T r a n s . , r e f l . și (uneori) a b s o l . (Despre ființe) A (se) liniști, a (se) potoli, a sta sau a fi (iarăși) liniștit, a încete de a mai face ceva turburător, de a mai fi zburdalnic, de a mai turbura pe alții; a-și căuta de treabă, a fi serios, a (se) cuminți, a fi cuminte. Aceste [amestecături = intrigi] vor fi cu învățătura lui [Constantin-vodă], căci nu se astâmpără. E. KOGĂLNICEANU, LET. III 257/23. Astâmpărați-vă acum!

DRĂGHICI, R. 31/3. Doamne, Davide, cum nu te mai astâmperi! De ce-ai scos băietul din casă pe vremea asta? CREANGĂ, A. 24. Unii oameni... nu se astâmpără nici în ruptul capului; măcar că au pătit multe, tot cearcă. id., ap. HEM. 1898. Astâmpără-te, nu mai face atâtea nebunii! (= încetează!) Astâmpăratu-te-ai, ori nu? MARIAN. Astâmpără copiii, că au ridicat toată casa în sus. / A da (bună) pace (cuiva), a lăsa în pace (pe cineva). Florica (lui Ghiță): „De nu te-i astâmpăra, strig foc!” ALECSANDRI, T. 203. / Uneori printr'un infinitiv sau printr'o legătură cu prep. d e , se explică în ce consistă n e a s t â m p ă r a r e a). Și tot nu se mai astâmpărase de răutățile ce făcuse..., ci iar începură a scormoni, și scriseră cărți cu mare pără la Duca-vodă. MAG. IST. V 17. Să dați poroncă femeilor să se astâmpere a nu mai face călbare mănăstirei (a. 1756). URICARIUL, XXI 166.

3. R e f l . Și (uneori) t r a n s . (Despre oameni) A (se) liniști, a (se) potoli, a (se) calma, a (se) așeza, „a se ogoi” (FRĂNCU-CANDREA, R. 58). Tăceți și vă astâmpărați acum, ca să ascultăm mai înainte! DRĂGHICI, R. 7/5. Se boceau, de nu se mai puteau astâmpăra. ISPIRESCU, L. 329. Andrei Schiopul... se astâmpărase sub șandramaua morii în chilia lui. SADOVEANU, N. F. 118. Spuneți Șutuleștilor să se astâmpere! a trimis vorbă Cuza. PAS, L. I 107. Spune-mi ce vrei și astâmpărate. DUMITRIU, B. F. 74. / (Prin d e sau d i n se arată ceea ce cauzează neastâmpărarea) A-și veni (iarăși) în fire, a-și găsi liniște. Numa... nu se poate astâmpăra de bucuria sa cea peste măsură. BELDIMAN, N. P. I 156/20. Toată ziua aceea nu puteau să se astâmpere de voea-ră (= rea). DRĂGHICI, R. 109/14. După ce se mai astâmpărara de spaimă... ISPIRESCU, L. / (Despre pasiuni, sentimente puternice, necesități fiziologice, instincte etc. A (se) potoli, a (se) domoli, a (se) modera, a (se) liniști. Agamemnon...

vre [a] ca să opriască oaste păra când vor faci jărtva ce [a] de o sută de boi, vrând ca să astâmpere înfricoșata mânie a d [u]mn [e] zăoai [ei] Palas. MSS. (c. 1750-1780, Mold.). ap. GCR. II 83. Pâinea astâmpără foamea. M'am dus până la șipot ca să-mi astâmpăr arșița. SADOVEANU, N. F. 119. Să mai stăm cu râsul și să astâmpărăm altora plânsul. PAS, L. I 138. R e f l . (= p a s i v) Setea mi se astâmpără ușor, dar dorul nu. / R e f l . (Despre evenimente sociale, întâmplări etc.) A se potoli, a se domoli. Cu aceasta s'au astâmpărat furtunile țării, au mai alinat durerile creștinilor... ZILOT, CRON., ap. HEM. 1898. Ducându-se oaspeții nuntași pe acasă și astâmpărându-se toate, s'au dus tinerii la somnul cel de cununie. SBIERA, P. 21. Chinurile și ucisurile de care vorbești n'au astâmpărat poporul. SADOVEANU, N. F. 108. / F i g . A ținea liniștit, a-și păzi (gura). Nu-și astâmpăra gura cătră mai marii săi, să-l fi picat cu lumânarea. CREANGĂ, A. 134.

[Prez. ind. astâmpăr. / Și: (dial. în Olt.) astimpara vb. I. TDRG.]

- Din lat. pop. ex-temperare (= ex + temperare)

ASTÂMPĂRARE s.f. sg. 1. Răcire, răcorire. Cf. MARIAN, CH. 52.

2. Astâmpăr, odihnă, liniște. Cu ce neastâmpărare te-am ascultat până în sfârșit. BARAC, ap. TDRG. Gânganie fără suflare, Umblă fără astâmpărare; N'are duh, nici nu viază, Toată lumea îndreptează (Ceasornicul). COROVEI, C. 68. / Potolire. Astâmpărarea foamei. KONAKI, P. 290.

3. (Invechit) Nelucrare, neactivitate, odihnă. Mânile sale nu se află nici odată întru astâmpărare. BELDIMAN, N. P. I 49/21. Cf. s t â m p ă r a r e .

- Abstract verbal al lui astâmpăra.

ASTÂMPĂRĂȚ, -Ă adj. 1. Domolit, potolit, liniștit (după o stare anterioară de turburare, de agitare, de fierbere) Cf. s t â m p ă r ă t . Intru acest curs de vreme, Enicerii supărați, căci ei n'aveau când să șează într'un loc astâmpărați, ... zic că nu mai zăbovesc. BELDIMAN, TR., ap. HEM. 1900. Acela, care mai nainte cu puțin Sufla ne'ncetat mânie..., Acum... zace... cu gura astâmpărată și cu trupul amortit. PANN, E. II 74/8.

2. Liniștit, potolit, așezat (ca însușire inerentă firii cuiva. E un copil astâmpărat.

- Participiul lui astâmpăra cu valoare de adjectiv. Cf. n e a s t â m p ă r ă t .

ASTÂMPĂRĂȚOR, -OARE adj. (Rar) Care astâmpără, care liniștește, care calmează. PONTBRIANT, POLIZU.

- Derivat dela astâmpăra cu suf. -(ă)tor.

ASTĂR s.n. (Comerț.) (Învechit) Pânză groasă care servea (mai ales) pentru căptușală de haine dar și pentru acoperit fața morților, pentru împodobit caii domnești, pentru strecurat și cernut ceva. Cf. c h e m b r i c ă . Să gătea un cal domnesc, îmbrăcat peste tot cu astar alb. GHEORGACHI, LET. III 321/7. Astarul, ibrișimul și găitanurile... s'au suit la preț. DIONISIE, C. 224. Un antereu femeiesc de alăge..., cu adaos de astariu (a. 1792). URICARIUL, IV 134/21. Migdale să se piseze..., apoi să se cearnă prin astariu. DRĂGHICI, ap. TDRG. Ce văd eu acu, ce schimbare au luat toate de la o vreme 'ncoace..., mai bine cu astarul pe ochi, în pământ, să nu mai văd, să nu mai știu. VLAHUȚĂ, SĂM. I 81. De la Spătărie / Mitropolitul iese pentru a străbate stradele Capitalei, pe un cal împodobit cu „astar”. IORGA, C. I. I 172. Pl. -tare și -tăruri. / Și: (dial.) astariu s. n.; (într'un

document manuscris din 1761, poate din greșeală) castar id. B. R. 340.]

- Din turc. astar (Zenker, 36 c.), poate prin mijlocire neo-grecescă doublure (și alb. bulg. sârb.). CIHAC, II 544.

ASTĂRĂ adv. (Invechit, regional) Astă seară, de-seară.
Astară = hoc sero. ANON. CAR. Porunci egumenei să-i trimită pre Maria astară, iară egumena se măhni. DOSOFTEIU, ap. HEM. 1890.
Astară veți cunoaște, cum v'au scos pre voi den pământul Eghipetului. BIBLIA (1688), 50². Ceea ce e datoriu... și trebuie să dea, el îndepartă astăzi până astară, de mâne până poimâne. ȚICHINDEAL, F. 121/6, cf. FRÂNCU-CANDREA, M. 98; REV. CRIT. III 86; CANDREA, Ț. 0; ȘEZ. II 22. Țucu-ți, lele, ochii tăi, Seara, încuind vitei; Țucu-ți, lele gurița, Astară când te-i culca. IARNIK-BĂRSEANU, D. 392. Dar astar'a cui să fiu? HODOȘ, P. P. 167. Dar astară, baș, m'oiu duce. id. ib. 55. De nu crezi, Astară te voiu lăsa s'o vezi. MARIAN, NU. 427.

- Compoziție veche (căci se găsește în toate dialectele: arom. astară, megl. stară, istro-rom. astare) din ast, -ă (6) și seară (cf. compoziția mai nouă: a s t ă - s e a r ă) ast'sară și, cu simplificarea regulată a grupei -sts- în -st-, astară.

ASTARAGIU s.m. (Invechit) Fabricant sau negustor de astar. Cartea stărostiei de astaragii din București..., atât creștinii cât și Armenii. DOC. (1784), ap. ȘIO. [Pl. -gii.]

- Derivat dela astar cu suf. -(a)giu.

ASTĂREALĂ s.f. Căptușeală. / Scheletul de șipci (sau lețuri) fixat pe căpriori și pe care se bate învelitoarea de șindrilă sau se așează țiglele sau olanele care constituie acoperișul

casei. Cf. LEX. TEHN., ENC. AGR. Peste căpriori se pun leăturile sau o astereală de scânduri, iar peste aceasta se pun olanele.

GAZETA SĂTEANULUI, ep. TDRG. [Pl. -reli.]

- Derivat dela astări cu suf. -eală.

ASTĂRI vb. IV. (Invechit) A pune astar la o haină, a căptuși cu astar. COSTINESCU, cf. BARCIANU. [Prez. ind. astăresc.]

- Derivat dela astar. [Cf. turc. astarlamak doubler (Zenker), n.-grec. (Vlachos).]

ASTATIC, -A adj. (Despre un ac magnetic) care este astfel dispus încât să fie în echilibru indiferent sub acțiunile exercitate asupra lui de către un câmp magnetic exterior în care e plasat. LEX. TEHN. [Ampère] a construit pentru galvanometru „acul astatic” care nu este influențat de magnetismul pământesc. FIZICA, 50. / Echilibru astatic = echilibru indiferent. Cf. LEX. TEHN.

ASTĂTUT, -A adj. (Invechit) Infățișat, adus să stea sau stând (înaintea cuiva). Pârîță la ighemonul și astătută naantea lui o bātu. DOSOFTEIU, V. S. 61₂.

- Participiul lui asta cu valoare de adjectiv.

ASTĂURĂ vb. I. (Rusca, Ban.). A pândi, a sta la pândă. JAHRESBER, III 313. [Prez. ind. astăur.]

- Sensul originar pare a fi fost: a sta la pândă în staur (= staul), pentru a păzi oile împotriva lupilor, hoților etc. (cf. Acum se puse Stan la pândă în staur în mijlocul oilor... Colo cătră miezul nopții veni smeul și dă să intre în staur...: „Cine ești tu care vrei să mă oprești să nu intru în staur?” RE-TEGANUL, P. IV 16) Aceasta se confirmă și prin faptul că verbul

astăura se întrebuințează tocmai în acele regiuni ale Transilvaniei: în care se zice staur în loc de staul. E deci probabil că avem o formațiune din a (1) și staur. Mai târziu cuvântul pare a fi fost considerat ca un iterativ de la a_{st}a (derivat prin suf. -ur), precum dovedesc sensurile verbului s t ă u r a.

ASTĂVI vb. IV. R e f l . (= pronom.) (Transilv.)

A sta, a fi (într'un loc), a zăbovi. Putin se astăvește pe acasă.
LB.

- Din stăvi cu prefixul a- (cf. s t ă v i, n ă s t ă v i.)

ASTĂZI adv. Azi, în ziua în care ne aflăm acum, între i e r i și m ă n e. Cf. HEM. 1892. Astedz = hodie. ANON. CAR. Jucaș bine astăzu și vârtejisi bine calul. MOXA, 389/12. Astăzi era cu noi, iară mâine se duce de la noi acolo. MSS. (secol. XVII), ap. HEM. 1892. Pita noastră sățioasă dă-ne noao astăzi. CUV. D. BĂTR. II 104. Astăzi nu sântem atâta de osteniți ca ieri. DRĂGHICI, R. 83/21. Mă! că rău mi-a mers astăzi! CREANGĂ, P. 46. Coana Uța puțta astăzi o floare în coc. PAS, L. I 46. Astăzi fi o săptămână, De când umblam prin grădină, Cu iubita mea de mână. IARNIK-BĂRSENU, D. 82. / În vremea de față, acuma. Revnitoriu fiind cum și voi toți seți astăzi (a s t ă z i . N. TESTAMENT (1648, BIBLIA 1688) COD. VOR. 37. Ce-ar fi ajuns patria astăzi, dacă strămoșii noștri ar fi dormitat și ei! RUSSO-BĂLCESCU, M. V. 580. Ca Săgeată de bogat, Nici astăzi Domn pe lume nu-i. COȘBUC, B. I Eu ca fost magistrat și astăzi prefect, sunt pătruns de necesitatea și autoritatea proprietarilor. DUMITRIU. B. F. 39. Astăzi au regretat sprijinul pe care i l-au dat. DUMITRIU, B. F. 39. Astăzi cântăm despre om, despre faptă. DEȘLIU, G. 19. Reforma justiției:

este astăzi un fapt îndeplinit. GHEORGHIU-DEJ, R. P. 23. Acest stat major al clasei muncitoare este astăzi Partidul Muncitoresc Român...id. ib. 32. Astă-toamnă era bine, Că-mi zicea mândra „ju-pâne”, Dar nici astăzi nu mi-i rău, Că-mi zice „iubitul meu”.

IARNIK-BÂRSEANU, D. 72. / F a m . (După imperative, exprimă nerăbdarea poruncitorului de a i se împlini f ă r ă î n t ă r - z i e r e porunca) Odată. Nu ți-am spus că răspund eu! Dar du-te astăzi! I. NEGRUZZI, ap. TDRG. / (Cu funcțiune a d j e c t i - v a l ă , precedat de prep. d e) Românii cești de astăzi în Da-chia sânt tot aceia Romani pre care Ulpie Traian i-au adus atun- cea. CANTEMIR, ap. HEM. 1893. Pentru găina de mâne, oul de astăzi-lasă. CANTEMIR, ap. ZANNE, P. I 7. Ziua de astăzi. Iară străluci dulce primăvară și liniște mare într'această dzi de astăzi. VAR-LAAM, ap. HEM. 1893. De-oiu urma să scriu în versuri, teamă mi-e ca nu cumva Oamenii din ziua de-astăzi să mă'nceapă-a lăuda. EMI-NESCU, P. 233. Ce te faci pe ziua de astăzi? Ziua de astăzi o voiu petrece la țară. / (S u b s t a n t i v a t) Să nu cu leanea și cu negrija să rămânem, astăzile de pururea cu înșelăciune pe-trecându-le, iară demânețile... începăturile lucrurilor iară pă-răsindu-le. CORESI, ap. HEM. 1893. / L o c . a d v . (în le-gătură cu prep.): De astăzi (înainte) Cf. LB. Rămâi brazdă după plug, Că eu astăzi mă duc, Și mă bag în codri verzi: De astăzi nu mă mai vezi. IARNIK-BÂRSEANU, D. 285. De astăzi în două săptămâni TDRG. Să dea Ursul Murguleț acești bani toți, de astăzi... în pa-tru săptămâni. DOC. (1682), ap. HEM. 1893. / (Mai energic, mai categoric decât astăzi) În ziua de astăzi. Deaci mărturisesc voao în dzua de astăzi, (în z u o a d e a s t ă z i . N. TESTAMENT 1648,- în z i o a d e a s t ă z i . BIBLIA 1688) că curatu-s. COD. VOR. 21. / (Despre ceva care s'a întâmplat sau durează de mult și nu s'a terminat nici în prezent) Până (în ziua de) astăzi.

Taina preoției easte legiuită de la H [risto]s spre apostoli și până în zua de astăzi. ȘAPTE TAINÉ (1644), ap. HEM. 1893. Vedem până în ziua de astăzi, că... BIBLIA (1688), pr. 4/57. Așa s'au potolit acea zarvă. Numai de poveste au rămas de atunci întru po-
menirea oamenilor numele Hăncestilor aice în țară, până astăzi.
 MUSTE, LET. III 11/27. Poate acuma a fi oale și ulcioare, și tot
"Nichifor Coțcariul" i-a rămas bietului on numele și până în ziu-
lica de astăzi. CREANGĂ, P. 136. De atunci și până astăzi, colonii
de lumi pierdute Vin din sure văi de haos, pe cărări necunoscute.
 EMINESCU, P. 222. / De ieri până astăzi sau (învechit) de as-
tăzi -- de-mâne = (exprimând nestatornicia și târăgănirea) de pe
 o zi pe alta. Să nu mutăm vriamia pocăinții, zăbăvindu-ne în pă-
cat, de astăzi de mâine, că nu știm până mâine aגיעvôm. DOSOF-
 TEIU, ap. HEM 1894, cf. PS. 40. Ți-ai schimbat principiile, de ie-
ri până astăzi. Cf. de azi pe sau până mâne. / Astăzi - mâine =
 (într'una din) zilele acestea, în curând. Eu nu cânt în a pofidă,
Că sânt fată logodită. Astăzi-mâine nunta-mi vine. TEODORESCU, P.
 P. 83. / (Exprimând continuitate sau durată lungă) Ieri...
astăzi... sau astăzi..., mâine... = a) (exprimă continuitate sau
 durată lungă, în cazul când exprimă durată lungă sau când urmează
 cuvinte cu același înțeles) Zi cu zi, zi după zi, zi de zi. Astăzi-
zi bură, mâine bură... La Domnica'n bătătură. ALECSANDRI, P. P.
 349. Ieri ploaie, azi ploaie: nu mai scăpăm de umezeală! b) (expri-
 mă nestatornicie, în cazul când urmează cuvinte care conțin ideea
 unui contrast) când..., cân.... Astăzi ici, mâne coala..., La
Țarigrad ajungea. IARNIK-BĂRSEANU, D. 486. Până ieri cu fetele,
Astăzi cu nevestele. ZANNE, P. II 127. [Și: (regional) astâz(u)
 (ANON. CAR., MOXA, 389), astâz(i) adv.]

- Compus din ast,-ă (6) și zi. Compoziția aceasta pare
 a fi veche. Pe când limbile romanice păstrează pe hodie, în limba

străveche românească - dies fiind numai de genul feminin - hodie pare a se fi schimbat în hadie (cf. a z i), iar prin înlocuirea lui hic, haec, hoc prin iste,-a,-ud (cf. ă s t), în ista die.

AȘTEAMĂȚ adv. (Cuvânt cu înțeles nesigur) Deodată, brusc; tiptil, pe furiș (HEM. 2008); încet, agale, când și când (BOCEANU, GL., CIAUȘANU, V.) Turcii, unde l-auzea Planul (!) mare ca-și schimba: Așteamăt s'apropia, Semn lui Nedea că-i făcea, Pungi de bani îi arăta. TEODORESCU, P. P. 554. Grecul, banii când vedea, Mintile din cap pierdea... Și, mare, se'ndupleca, Pe Stanislav îl lăsa, După ceauș se ducea și așteamătu-l călca (citește: așteamăt îl călca. HEM. 2008). id. ib. 566. Foicică ș'o lălea! Când Ilinca ajungea, Turci așteamăt se vedea. Sănduleasa de-i simțea..., Pe Ilinca ascundea și 'nainte le ieșea. id. ib. 637. E x p r .
A se lua așteamătul după... a se lua pe urmele cuiva, a pândi dela distanță (pe cineva), a paște cu ochii (pe cineva). CIAUȘANU, V.
A umbla așteamătul = a umbla alene (ca un om în convalescență), a umbla fără rost, a se ținea după cineva fără profit aparent.
 C. V. 1949, nr. 7, 34.

- Etimologia necunoscută. Cf. ș t e a m ă t ă .

ASTENIC,-Ă adj. (Psihol., Med.) De astenie, care produce slăbiciune a energiei sufletești.

- N. după fr. asthénique idem. Cf. a s t e n i e .

ASTENIE s.f. (Psihol., Med.) Lipsă de putere sufletească, slăbiciune sau micșorare a energiei sufletești; depresiune, vlăguială.

- N. din fr. asthénie idem.

AȘTEPTĂ vb. I. 1. A sta într'un loc (undeva) spre a putea privi sau a fi de față când se întâmplă ceva sau când vine cineva. Cf. a d ă s t a . I n t r a n s . (a b s o l .) Au răspuns sehastrul să aștepte Ștefan-vodă afară, până și-a isprăvi ruga. NECULCE, ap. HEM. 2013. Țăranii așteptară ce mai așteptară, și, dacă văzură că cucoana nu le face nici o judecată, întrebară: „De unde-i dus boerul, cucoană?” ISPIRESCU, L. 180. Și fata de'mpărat veni și-a doua zi, ... Și 'n toate zilele pe rând... Tot aștepta, doar' o veni Flăcăul mai curând. COȘBUC, F. 158. Imi iau soții și ne ducem cu căruța la Botoșani unde așteaptă neguțătorii. SADOVEANU, N. F. 16. Bunicul... aștepta la poartă și se temea c'așteaptă în zadar. CAZIMIR, P. 142. Sub mușchiul de taină așteaptă Făptura de vis a Ilenii. BENIUC, V. 85. Dar cine mai are timp s'aștepte? id. ib. 139. Rămaseră toți... în picioare, așteptând. DUMITRIU. B. F. 31. / T r a n s . (Întâmplarea sau persoana așteptată se arată printr'un acuzativ sau printr'o prop. care începe prin s ă , uneori prin amândouă) Aceștia ainte-mearseră și aștepta noi întru Troada. COD. VOR. 15. Înfricoșatul județ cu plată așteaptă pre noi. CORESI, E. 20/29. Cum i-au dat știre, n'au mai așteptat sfânta liturghie, ce au mers de grab' la Curte. N. COSTIN, ap. HEM. 2010. Sta încremenit, așteptând ce va aduce întâmplarea. ZILOT, CRON., ap. HEM. 2013. Acufundat în uimire..., Așteptam dorit răspunsul. KONAKI, P. 100. Să stăpânim durerea..., să așteptăm în pace [ajutorul] ALEXANDRESCU, M. 3. Ajunge la o căsuță cunoscută, unde era așteptat. C. NEGRUZZI, I 70, cf. 54. Aștept, din cer să vie O zină drăgălașă. ALECSANDRI, P. III 3. Arajd, ... e-un rege singuratic. Palatu-i parc'așteaptă în veci să-i vie morții. EMINESCU, P. 210. Când este să dai peste păcat, dacă-i înainte te silești să-l ajungi, iar dacă-i în urmă stai și l-aștepti. CREANGĂ, P. 223. Aștepta cina. SADOVEANU, N. F. 5.

Pașii mei nu-i așteaptă nime. CAZIMIR, P. 15. Mama mă așteaptă'n sat. BENIUC, V, 101. Noi așteptăm vremea ce vine. id. ib. 125. Un om așteaptă răsăritul, id, ib. 108. Să mă aștepte în salon că vin îndată. PAS. L. I 22. Se depărtă cu gândul la soarta care-l aștepta. DUMITRIU, B. F. 132. În toarse capul către maică-sa, așteptând-o. id. ib. 91, cf. 60, 122, 36. Știe bălaurul ce-l mai așteaptă. DEȘLIU, G. 26. Am o mândră, ca ș-o floare, Ce ne-așteaptă cu mâncare. Acolo dac'om sosi, Ea frumos ne-a omeni. IARNIK-BĂRSEANU, D. 24. Sânt doi pui de rândunică: Unul zboară și se duce, Unul rămâne și plânge. „Așteaptă-mă, frățioare, Să-mi mai crească aripioare!”. ȘEZ. III 158. Pânea coaptă Buni oaspeți așteaptă. ZANNE, P. IV 56. / (Durata așteptării se arată prin : din ceas în ceas, din zi în zi, din an în an și prin orice alt adverb de timp). Sta acolo, din ceas în ceas aștepta să apuce domnia. NECULCE, ep. HEM. 2014. Așteptând din zi în zi să i se scoată domnia Moldovii. ACSINTE URICARUL, ib. Patimi... ne așteaptă în cărarea vieții. KONAKI, P. 288. Alte lupte mai mari... îi așteaptă. BĂLCESCU, M. V. 8. M'am dus la vechea mea gazdă, unde mă aștepta cea dintâi decepție. C. NEGRUZZI, I 67. Și pentru cine vrei să mori? Întoarce-te, te'ndreaptă, Spre-acel pământ rătăcitor, Și vezi ce te așteaptă! EMINESCU, P. 279. Nu stia sârmanul Harap-Alb ce l-așteaptă acasă! CREANGĂ, P. 276. Țărâna grea și putredă de ploi... ne-așteaptă răbdătoare. CAZIMIR. P. 35. Mă gândesc... ce naiba ne așteaptă la București. PAS, L. I 54.

2. T r a n s . și i n t r a n s . A avea răbdare, a da cuiva răgaz (să vină, să facă ceva, să-și achite o datorie, să îndeplinească o obligație). Să-l mai aștepte pentru cea sută de galbeni. MSS. (1642), ep. TDRG. Ne-au căutat a muta vreame (= a amâna) și a aștepta până când ne va veni la mână. CANTEMIR, ap. HEM. 2013. Mă rog, Doamne, să să pue acesta om la o închisoare

sau să-mi plătească acum, că nu-l pociu aştepta. N. COSTIN, LET. II 7/18. Ii aştepta de bani până toamnă. NECULCE, ib. 408/17. Numai o clipă, aşteaptă! DUMITRIU, B. F. 56. Bine! fiind-că mă rogi, te-oiu mai aştepta încă până Marţi, dară să şti că, de nu mi-i da până atuncia banii, are să fie moartea ta. SBIERA, P. 3. / (Despre lucruri; rar) A sta undeva (în vederea venirii cuiva sau a îndeplinirii unei acţiuni). Cartoflele... trebuesc culese...; în zadar rămân de mai aşteaptă. I. ICNESCU, C. 214/2. E x p r . (Ironic) La Moş-Aşteaptă sau La Sfântul-Aşteaptă = nici odată (cât îi hăul, la paştele calului, când ți-i vedea ceafa etc.). A plăti la S [f]ântu -Aşteaptă. BARONZI, L. 47. La Sfântul-Aşteaptă s'a împlini dorinţa lui! CREANGĂ, P. 189, cf. DDRF.

3. T r a n s . ş i i n t r a n s . (În prop. negative) A sta la îndoială, a ezita, a zăbovi. Când mai vede şi această mare minunăţie, nici mai aşteaptă să mai iee apă, ci fuga la stă-până-sa. CREANGĂ, P. 99. Turcii mult nu aşteptau, Ci îndată răspundeau: „Noi de masă-ţi mulţumim, Că n'am venit să prânzim”. IARNIK-BĂRSEANU, D. 493. / (La imperativ, în ameninţări, Stai (puţin)! Talpă (cătră cioban): Aşteaptă, cărjaliule, că eu îţi sânt popa de-acu! ALECSANDRI, T. 636. Iară Şalga-i urmărea şi din gur' aşa răcnea: „Ian astept', aşteapt', aşteaptă, Să luptăm la luptă dreaptă”. id. P. P. 59.

4. A trage nădejde, a avea speranţă, a spera ceva dela cineva. A b s o l . (Învechit) Acest bolnav... toate... răbdat-au şi aştepta. CORESI, ap. HEM. 2012. Aici fapta cea bună visează vesnicia ş'aşteaptă ne'ncetat. ALEXANDRESCU, ap. HEM. 2012. Uite'n zare oamenii aşteaptă. BENIUC, V. 21. Stau şi aşteptau. DUMITRIU, B. F. 78. Iar acumia iarăşi aşteptau. id. ib. 100. / T r a n s . Te-aşteaptă [oamenii], Pre toţi să-i bucuri cu plată. DOSOFTEIU, P. S. 22. Tocmai de la una ca d-ta să aştept eu ajutor? CREANGĂ,

P. 190. Mi-ai zis: „Aștept din parte-ți, o rege cavaler, Că-mi vei da prins pe-acela ce umilit ți-l cer...” EMINESCU, P. 202.

Câte fete-s cu cercei... Toate-așteaptă să le ceiu. IARNIK-BĂRSEA-NU, D. 371. Servește-te, nu aștepta să te îmbiu mereu! / E x p r p r o v . E rău când aștepți la mâna altuia. ISPIRESCU, ap. HEM. 2015. Așteaptă, murgule, să paști iarbă verde! ZANNE, P. I 556.

N'aștepta de la gângav vorbă deslucită. ib. II 575. / (în Mold. și Transilv. construit cu un participiu trecut, drept complement direct. Bogăția șede'n ladă și urîta stă pe vatră... Și tot așteaptă sărutată (= să fie sărutată de cineva), Bat-o Dumnezeu s'o bată. ȘEZ. IV 232. (Variantă: Tot așteaptă căutată, Bat'o etc. ȘEZ. II 218). Șede cu ușa deschisă și de bade-așteaptă strinsă. MĂNDRESCU, L. P. 142. / (Când subiectul nu este o ființă) Trebuie, ca(u)tă (a fi...). Leacurile-s cântărite și-așteaptă cu bani plătite. Pe nimica de le-ar da, Pe urît cin' le-ar strica. MĂNDRESCU, L. P. 115. / (Invechit, rar) A i se aștepta ceva de la cineva = a i se cuveni. Lasă cinstea ce i să așteptă de la împăratul. DOȘCFTEIU, V. S. 103. / R e f l . A spera să..., a trage nădejde să..., a fi pregătit să... (sau la ceva). Mă așteptam s'aud asemenea răspuns. C. NEGRUZZI, I 153. Amice..., cu drept cuvânt, te așteptai să fi răsplătit... prin laude meritate..., pentru toate ostenele ce ai depus în opera ta. CDOBESCU, III 10. O găsește sub strajă, după cum nu se aștepta el. CREANGĂ, P. 269. Strânse odată pe smeu, tocmai când el nu se aștepta. ISPIRESCU, L. 223. Tata m'a întrebat zâmbind, așa cum mă așteptam: - Ce face Colțun? SADOVEANU, N. F. 44. Lucrurile pe care se aștepta să le vadă... nu erau decât o închipuire. DUMITRIU, B. F. 43. Da, totul mergea bine, cum se așteptase ea. id. ib. 139. Se așteptase la o împușcătură pentru el. id. ib. 159. La un astfel de rezultat nu se așteptaseră. PAS, L. I 129. Al meu dor îi dez-

merdat, S'așteaptă'n brațe purtat. SEZ. III 62. / E x p r .
p r o v . Fă împrumuturi și te-așteaptă la supărări. ZANNE, P.
 V 336. / E x p r . A se aștepta la una ca asta = a prevedea,
 a fi pregătit.

[Prez. ind. aștept. / Și: (învechit, în Mold.) astăpta
 vb. I. HEM. 2016-2017.]

- Din lat. pop. astectare (asimilat din aspectare, W.
 M e y e r [- L ü b k e], Die schicksale des lat. Neutrums, 1883,
 p. 17: ital. aspettare, cu sensul lui expectare): sic. astittari,
 tarent. astittare, cal. astettare, v.-sard. log. usettare (M e -
 y e r - L ü b k e : Zur Kenntnis, 36), azi isettare (A. G a s -
 p a r y , Zeitschrift, X. 589). La Aromâni, cuvântul așteptu în-
 semnează și primesc, ospătez. Sensul acesta s'a dezvoltat din cel
 de a ș t e p t , sub influența cuvântului albanez peres e r -
 w a r t e și e m p f a n g e , sau etimologia cuvântului arom.
 e (pe lângă astectare și) exceptare (R. G e h e e b , Jahresbe-
richt, V, 17; cf. J. U r b a n - J a r n i k , Zeitschrift, XXI,
 276).

AȘTEPTARE s.f. 1. Acțiunea de a aștepta. Cf. a d ă s -
 t a r e . Sală de așteptare. E x p r . (După fr. être dans l'es-
 pectative) A fi în așteptare = a aștepta cu nerăbdare. Dar a nop-
ții neagră mantă peste dealuri se lățește... Tot e groază și tă-
cere..., umbra intră în mormânt. Lumea e în așteptare. ALEXANDRES-
 CU, M. 17. Au așteptat... însă au rămas cu așteptarea. PAS, L. 111
În așteptarea a ceva = până când se va întâmpla ceva.

2. Răbdare (care însoțește așteptarea). Învârtoșază
sufletul meu cela ce se clătește de neașteptare. MOLITVELNIC
 (ante 1633), ap. GCR. I 81/6. Că tu ești așteptarea (r ă b d a -
 r e a CORESI, î n g ă d u i n ț a BIBLIA 1688) mea PSALT. (1651)

ap. HEM. 2018. Cf. VARLAAM, ib. 2018. / Amânare, răgaz (dat cuiva pentru ceva). Pentru lucrurile zestrei ceale ce se dau cu numar..., se poate face așteptare până la un an de zile. PRAVILA (1814), 126/6.

3. Obiectul așteptării, ceea ce dorim să se împlinească. Reușita întrece așteptările noastre. TDRG. Peste așteptare(a cui-va) = mai mult decât te puteai aștepta. Binele... peste nedejdea și așteptarea lor era. CANTEMIR, HR., ap. HEM. 2018. Sculându-se de la masă, se duse... și se întoarse numai-de-cât, peste așteptarea tutlor, aducând niște scânduri, stinghii... și pânze. ISPIRES-CU, L. 367. Pe acest timp de speranțe care nu se realizaseră, de așteptări care rămăseră zadarnice..., Românii aveau... ideale. IORGA, L. I 441. Mergea repede, uitându-se drept înainte, cu o așteptare aproape fericită pe obrazul desfigurat. DUMITRIU, B. F. 30. Țăranii priveau cu ochi întrebători, plini de așteptare. id. ib. 88. Cu ochii sclipind de însuflețire,... de așteptări,... Rizea strigă din răspuțeri. id. ib. 107.

[Pl. -tări.]

- Abstract verbal al lui aștepta.

ĂȘTEPTĂT s.n. Faptul de a aștepta. Ashteptat = expecta-
tio. ANON. CAR. Așteptatul milii tale. DOSOFTEIU, ap. HEM. 2019.
L o c . a d v . Pe așteptate = în așteptare, așteptând mereu,
într'una, mult. Unde ești, bădiță frate, De mă lași pe așteptate?
ALECSANDRI, P. P. 360. (Mai adesea forma negativă) Pe neașteptate
= într'un mod surprinzător, pe nepregătite. Numai iată ce se tre-
zește, pe neașteptate, cu Ivan Turbincă! CREANGĂ, P. 309. [Pl.

(rar) -taturi și -tate.]

- Abstract verbal al lui aștepta.

AȘTEPTĂȚ, -Ă adj. La care te aștepți, pe care(-l) sperii; sperat, dorit. Sosind cea mie... mult dorita și așteptata sară, amândoi împreună porceasăm. CANTEMIR, IST., ap. HEM. 2018. Cu mare nerăbdare de toți așteptata zi au deslegat întristarea noastră. DRĂGHICI, R. 23/4. Ne pricinuești o neașteptată bucurie. id. ib. 36. Vie moartea așteptată, Ca o dulce mângăiere! ALECSANDRI, P. I 16. Lăuda pe fiul de împărat, pentru o așa nimerită și neașteptată alegere. ISPIRESCU, L. 38. Încă un motiv al neașteptatei măsuri sângeroase... era tocmai întoarcerea lui Dimitrie, ascultarea spuselor acestuia în privința intrigilor de la Poartă. IORGA, L. I 318. Această criză este așteptată... în U. S. A. și în țările legate economiceste de Statele-Unite. GHEORGHIU-DEJ, R. P. 10.

- Participiul lui aștepta cu valoare de adjectiv.

AȘTEPTĂȚOR, -CĂRE adj. (Rar) Care așteaptă. Mărturisea... așteptătoria bucurie. DOSOFTEIU, V. S. 52. Vom fi așteptători de răspuns. N. COSTIN, ap. HEM. 2020.

- Derivat dela aștepta cu suf. -(ă)tor.

AȘTEPTĂȚURĂ s.f. (Invechit, rar) = așteptare. ANON. CAR. CIHAC. [Pl. -turi.]

- Derivat dela aștepta cu suf. -(ă)tură.

ASTERIE s.f. (Zool.) = stea-de-mare. DICT. [Pl. -terii.]

- N. din fr. astérie idem.

ASTERISC s.n. Semn convențional (de tipografie) în formă de stea () într'o carte sau într'un manuscris, steluță (prin care se trimite cititorul la o notă privitoare la cuvântul sau la pasajul după care e pus în text, iar în filologie, se pune înaintea acelor cuvinte,

tea acelor cuvinte, forme și rădăcini care nu se pot atesta, dar care se pot reconstrui). [Pl. -riscuri. / Și: asteric.]

- N. din fr. astérisque idem, lat. asteriscus, grec. stelută (diminutiv al lui stea.)

AȘTERNĂTOR, -OARE adj. (Rar) Care așterne. CIHAC.

- Derivat dela așterne cu suf. -(ă)tor.

AȘTERNĂTURĂ s.f. (Rar, mai ales cu sens peiorativ)

1. = așternere. CIHAC.

2. (C o n c r e t i z a t) așternut (PONTBRIANT), ceea ce s'a așternut pentru a te putea culca.

[Pl. -turi.]

- Derivat dela așterne cu suf. -(ă)tură.

AȘTERNE vb. III. 1. T r a n s . și r e f l . A (se) întinde sau împrăștia ceva pe jos, (așa ca să formeze un strat subțire); a răspândi pe jos obiecte (ca să formeze un fel de covor pe care sa calce sau să treacă cineva). Mulțimea de oameni așternea veșmentele lor pre cale, iară alții frângea stâlپări de leamne și așternea pre cale. MSS. (secol. XVII), ap. GCR. I 233/4. Ieșind Domnul din biserică, toate rufeturile aștern pe gios... năfrămile lor. GHEORGACHI, LET. III 306/27. Așternându supt picioarele sale jăratec... MINEIUL (1776), 186². Peste frunzari toarnă țernă și peste țernă așterne o rogojină. CREANGĂ, P. 29, cf. 73. Făt-frumos... își așternu mantaua pe năsipul încă fierbinte. EMINESCU, N. 24. O parte [din semințe] s'așternea pe stâncă și să rodească nu putea. MACEDONSKI, O. I 61. A pus să se aștearnă, pe drumul dela biserică la castel, praf de zahăr. PAS, L. I 121. Frunza jos cădea, Pe pământ se așternea, Par'că venise toamna.

SEZ. IV. 131, cf. I 13. / F i g . [/Tânărul/] a spus după vreo zece minute, rupând tăcerea care se aşternuse între ei: „Bine. Să rămânem prieteni”. PAS, Z. I 96. Parcă se aşternea o tristeţă de pustiu peste locurile acelea. id. L. 72. (Despre câmpii, drumuri, localităţi etc.) Câmpi s'aştern în juru-i (lui Decebal). TOMA, C. V. 6. Asupra Jugoslaviei s'a aşternut giulşiiul negru al marshalizării. ANA PAUKER, 23 Aug. 16. / P o e t . Văpaia lunei se aşterne pe scripitoarele întinderi. VLAHUŢĂ, N. 140. / Se vor aşterne peste noi... zăpezile uitării. BENIUC, V. 32.

2. T r a n s . A face, a dura o trecătoare (un pod, un drum etc.) pentru cineva. Pod de argint... le aşternea. CANTEMIR, ap. HEM. 2024. Şi spre iubirea celor lumeşti un drum ne-aşterne. TOMA, C. V. 113.

3. T r a n s . (Adesea complinit prin: „pe hârtie, pe zid etc.) a scrie, a compune, a picta etc. Este dator.... a cerce-ta toate pricinile... lor, să le aştearnă în alcătuirile istoriilor împărăteşti. E. VĂCĂRESCUL. IST. 246. S'aşternem pe hârtie tot laude pompoase. C. NEGRUZZI, II 216. [/La Perşi/] legiuni de zugravi şi de pietrari erau osândiţi ca să aşterne (= aştearnă) pe ziduri [scene vânătoareşti]. ODOBESCU, III 80. Au zis cu jurământ, că ei aste scrisori Le-au aşternut întocmai după dictarea voastră. I. NEGRUZZI, VI 480. / F i g . A desfăşura (o pâră, o plângere etc.) înaintea cuiva, a face o expunere. Felurite planuri... răsboinice... aşterneam... în mintea mea. N. GANE, ap. TDRG. În curte la Mihnea-vodă, Nemerit-a, poposit-a, Măre, trei moşnegi bătrâni... Şi părăsc pe Dobrişan, Naintea lui Mihnea-vodă. Şi din gură ce-i spunea, Pâra cum îşi aşternea? TEODORESCU, P. P. 473.

4. R e f l . (= p r o n o m .) (Despre oameni sau despre obiecte care par a sta în picioare; mai ales complinit prin

„la pământ” sau „pe jos”). A se întinde, a se culca la pământ (în toată lungimea sa). Un copaciu... se așternuse... la pământ. PANN, P. V. II Plutonul se așternu la pământ. CAMILAR, N. 73. /

E x p r . (învechit) A se așterne de tot = a se pleca cu umilință în fața cuiva. Ne-au vândut pre noi... în mâinile lor, ca să ne așternem de tot înaintea lor. BIBLIA (1688), ap. HEM. 2021. / F i g (Despre cal; complinit de obicei prin d r u m u l u i , etc.)

A fugi atât de repede, de par'că atinge pământul cu pântecul. Iară ergheliile Petreceau câmpiile, și de-alungul râurilor S'așterneau pustiurilor. EMINESCU, L. P. 123. Ci fie-așa! Pegasul meu așterne-te la drum. BENIUC, V. 39. Alei, murgul meu voinic! Așterne-te drumului, Ca și iarba câmpului, La suflarea vântului! Murgul mic se așternea. ALECSANDRI, P. P. 74. Și pe cal turbat sărea, și s'așternea drumului, Ca și pana vântului. POMPILIU, B. 32. Calcă murgule, lupește, și te-așterne iepurește, Că zăresc în bătaură Mândra mea cu miere'n gură. ALECSANDRI, P. P. 248. (Poetic rar; prin asociare cu a f u g i c a v â n t u l) Fug caii duși de spaimă și vântului s'aștern. EMINESCU, P. 213. / A se așeza. LB. /

F i g . A începe cu tot dinadinsul să faci ceva, a se apuca cu teamei de ceva. Cf. a s e p u n e sau a s e a ș e z a p e c e v a . S'au adunat cu toatele la priveghiu, și unde nu s'au așternut pe mâncate și pe băute, veselindu-se împreună! CREANGĂ, P. 34. Se așternură pe lucru. VLAHUȚĂ, D. 6. Sub castani, oamenii s'au așternut pe vorbă. DELAVRANCEA, ap. HEM. 2023. M'aștern pe ședere = mă pun să șed pentru mult timp. PAMFILE, J. II Și iarăși te-ai așternut pe ședere acasă. PAS, Z. I 299. / T r a n s . (rar) Să vezi ce mai avocatură îi aștern. GIB. MIHĂESCU, ST. 198.

5. T r a n s . A culca sau a trânti pe cineva la pământ. Ce nu ți-a trecut prin minte ai pătit într'un minut, Cu necinste și rușine la pământ te-a așternut. PANN, E. II 122/26. Roșul (= ca-

lul) numic nu făcea..., Numa'n tafturi se umfla și departe-l-as-vârlea, Fierea'ntr'însul cătrănea, Mort pe jos îl așternea. TEODORESCU, P. P. 523. / A culca la pământ (cu o lovitură), a ucide. (În sensul acesta și: aștern pământului etc.) Unii frâng poarta și-aștern pe câți îi întâmpină'n cale. COȘBUC, AE. 243. Așterne câmpului șapte din cerbi. id. AE. 15. / A întinde pe cineva pe jos spre a-i da bătaie. Jeluitorii au îmblat fugari prin pădure, de frică, că-i căuta să-i aducă la curte și să-i aștearnă la scară. ȘEZ. IV 18.

6. T r a n s . A întinde pe jos (paie, țoale etc.) spre a face cuiva un culcuș. Cf. a ș t e r n u t . Să-i aștearnă ceva moale, Ca să nu-l doară... Marian, SA. 256. F i g . Dac'am văst că nu mai vii... Puseiu dorul căpătâiu, Urîtul mi-l așternui... IARNIK-BĂRSEANU, D. 144, cf. ȘEZ. I 11. / A b s o l . A face patul, a pregăti (cuiva) loc de culcare. Au așternutu lui lui Saul în foisor. BIBLIA (1688), 201. Casă n'am, nici ce-mi așterne. Pietrele mi-s perne. SADOVEANU, N. F. 19. Mult bine mi-era la ea, Că mi-așternea la răcoare și mă'ntreba ce mă doare. ALECSANDRI, P. P. 238. Pe vatră mi-a așternut. IARNIK-BĂRSEANU, D. 236. Imi așterne să mă culc. Doine, 137. E x p r . p r o v . Cum îți vei așterne, așa vei dormi. ZANNE, P. III 4. În definitiv, treaba lui... cum își așterne așa doarme. CĂLINESCU, E. O. I 31. / A așterne la cai (PONTBRIANT) = a pregăti culcușul cailor. / T r a n s . Aștern patul = fac patul, îl pregătesc. Am primit poruncă...să aștern paturile în cele două odăi de caspeți. SADOVEANU, N. F. 70. Aștern patu' să se culce. DOINE, 73. / Aștern masa = o pun, o pregătesc. S'aștern masa și patu'. MĂNDRESCU, L. P. 107. / F i g . A pregăti cuiva ceva. Viclesugurile Filului... mari primejdii îi așternea. CANTEMIR, IST. 351. Ia, cum sânt unele firi! Tu li faci bine și ele îți aștern moartea! SBIERA, P.

86.

7. T r a n s . A acoperi (peste tot) cu... Toată acea grămadă de artiști..., care au așternut... toți pereții Italiei cu nemuritoarele lor picturi. ODOBESCU, ap. TDRG. / (P o e t .)
Luna plină le așterne drumul cu flori de lumină. BOLINTINEANU, ap. HEM. 2020. / A așterne cu pietriș o șosea. Cf. a ș t e r n u t (4). / R e f l . A se acoperi (de tot). Masa se va așterne cu tot felul de mâncări. RETEGANUL, P. I 62. R e f l . (= p a s i v Apartamentele nevastei lui... se așternură pe jos cu covoare. C. NEGRUZZI, I 73.

[Prez. ind. aștern.]

- Din lat. așternere a întinde lângă sau aproape de (= ad și sternere a așterne: alb. stron, piemontez sterni a pardo-si, tessinez sterni a așterne vitelor, sard. isterriri a deșface snopii, așternându-i pe jos, engad. sterner, valon sterni).

ASTERNERE s.f. Acțiunea sau faptul de a așterne. Așternere cu năsip [a unui loc]. PONTBRIANT. / Scriere, compunere. Cei vechi scriitori... lucrurile mai-marilor săi în minte aducându-și, cu slove a le însămna și celor mai pre urmă viitori... în palmă-le puind, spre tocmirea, orându-eala și așternerea lor a-i îndemna și a-i învăța au început. CANTEMIR, ~~1917~~ HR., ap. HEM. 2025. (Invechit) Așternerea scotelelor = bilanț. PONTBRIANT.

[Pl. -terneri.]

- Abstract verbal al lui așterne.

ASTERNUT s.n. 1. Acțiunea sau faptul de a așterne : a ș t e r n e r e . Covorul e vrednic și de mai mult, că nu e ... numai pentru așternut, Ci este covor magic. PANN, ap. HEM. 2026. Ogrinji de așternut la vite.

2. (Cu înțeles c o n c r e t i z a t) Lucruri întinse (pe jos și mai ales pe pat) ca să se culce cineva pe ele sau în ele, straie sau rufe de pat; (uneori) pat. Cf. s t r a t . Lau în toate nopți/Te / stratul meu, Cu lacrâmile mele așternutul udă-se. PSAL. SCH. 14. S'au vorovit o seamă de boieri... și, la așternutul lui, unde odihnea, l-au omorât, în cetatea Sucevii. URECHE, ap. HEM. 2028. Au prins și pe Ilie Cantacuzino..., numai cu cămeșă, descult..., că se tâmplasă de nu știa nimica și dormea în așternut. NECULCE, LET. II 317/27. La scaunul împărătesc și la așternutul ei bărbat de treabă alegând, ... s'au cununat cu dînsul și l-au așezat la împărăție. CANTEMIR, HR. 380. El se afla în fundul colibii, șazând pre un așternut de paie. BELDIMAN, N. P. II 70/25. Așternutul era umplut cu peri de cal. DRĂGHICI, R. 77/12. Iată așternutul său; perna cusută de mine încă tot o are... C. NEGRUZZI, I 28. Vânătorii... n'au avut grijă a-și aduce așternut și merinde în căruță. ODOBESCU, III 18. Cum a venit împăratul de la vânătoare, și s'a pus în așternut. CREANGĂ, P. 97. Se ridicară din așternuturi. RETEGANUL, P. I 13. Silă și frică trebuie să-i fi fost Sultanei de el, ... de așternutul lui. DEMETRIUS, A. 7. Vreau să-mi pun sub așternut Busuioc și mintă. TOMA, C. V. 63. Ghemuiți pe așternuturi joase, De crăci murdare. CA. PETRESCU, V 59. Până diseară, când o să intre /mireasa / în așternut, așa o să rămână împodobită. STANCU, D. 137. Se scula bosumflată din așternut și se lăsa pieptănată și îmbrăcată. SADOVEANU, N. F. 9. Mătușă..., a zis tata... să gătești așternut pentru cumnatul nostru. id. ib. 16. Mi-am cărat așternutul afară în cerdac. id. ib. 57, cf. 71, 86, 135. „Phii, lua-i-ar dracu!” mormăia omul sărind din așternut. PAS, L. I 70. Mă culc sara'n așternut. ȘEZ. II 9.

3. (Regional) Un fel de cergă sau țol țărănesc (de învelit). Deosebitele feluri de țesături țărănești sânt: velința ori

scoarta...; așternutul, în patru ițe, țesut în ochiuri și în vergi, urzeala de lână văpsită. HEM. 2027. Blană lungă, moale, Cu samur în poale, Și un așternut, Cu aur țesut. ALECSANDRI, P. P. 121. / (Regional) Scoarta de pus pe pereți. ALRM. II/I h. 365.

4. Culcuș. Așternutul [vitelor] trebuie să fie totdeauna foarte îmbelșugat. I. IONESCU, C. 3/18.

5. (Invechit) (Uneori f i g .) Lucru întins sub picioarele cuiva spre a călca pe el. Voiu pune vrăjmașii tăi așternut picioarelor tale. APOSTOL (Buc. 1683), ap. GCR. I 263/10. A pus să se aștearnă pe drum... praf de zahăr... un așternut gros de aproape un metru. PAS, L. I 121.

6. (Tipogr.) Coalele de hârtie pe care se face potriveala în mașină. G. IONESCU, C. T. 407.

7. (Pesc.) Pari de fier cu care se fixează gardurile de baraj; „lanți de fier”, ANTIPA, P. 597.

[Pl. -nuturi și -nute (IORDAN, L.R.A. 73.)]

- Abstract verbal al lui așterne.

AȘTERNŪT, -Ă adj. 1. Intins, desfășurat sau răspândit pe jos (spre a călca pe el) sau în pat (spre a se culca pe el). Niște țoale rupte, așternute pe lăiți. CREANGĂ, P. 73. Cărări... acoperite cu un fel de iarbă mărunțică, de parea că erau niște covoare așternute. ISPIRESCU, L. 243. Dar pe pat ce-i așternut? Iarbă verde de pe Prut. ȘEZ. I 13. Șiruri de gutui așternute pe jos. DUMITRIU, B. F. 55. / F i g . Vorba și portul Dolheștenilor să asămănă cu al țăranilor din satele Bogdănești, Boroaea..., așternute pe valea Moldovei. ȘEZ. IV 17. Tractoarele înaintau duind de-a-lungul șoselii așternută pe câmpie. DUMITRIU, V. L. 116. Cine știe pana a mânuî să scrie din nou ce se află așternut aici. PAS, L. I 133.

2. (Despre pat sau masă) Făcut, pregătit, întins.

De-aici până la munte, Tot paturi așternute (Holde) POP. ap. HEM. 2026.

3. Acoperit. Harabale așternute... cu țoluri. I. IONESCU, C. 122/5. Odaie așternută cu scoarțe. HEM. 2025. Fig. De acasă primeau scrisori așternute numai cu lacrimi. CAMILAR, N. 370.

4. F i g . Pardosit. Drumuri așternute cu piatră. BĂLCESCU, M. V. 6.

- Participiul lui asterne cu valoare de adjectiv.

ASTEROID s.m. și n. (Astr.) Mic corp ceresc (nume dat micilor planete dintre Marte și Jupiter, aeroliților, stelelor căzătoare, etc.). [Pl. -izi și -ide.]

- N. din fr. asteroide idem (grec. asemenea cu o stea.)

ASTFEL adv. 1. (Adverb de mod ; în opoziție cu a l t f e l) Așa, în felul, în chipul sau în modul acesta (pe care l-am arătat, îl arăt sau îl voi arăta). Și-ades atuncea un glas de jale șoptind s'aude astfel prin vânt: „Tu ce spui...” ALECSANDRI, P. I 24. Pe-un jet tăiat în stâncă stă tapân, palid, drept, Cu cărja lui în mână, preotul cel păgân. De-un veac el șade astfel, de moarte-uitat bătrân. EMINESCU, P. 204. În sfârșit s'a hotărât a se duce în toată lumea, să-și caute bărbatul. Și hotărându-se astfel, a zis: „Doamne-ajută!” și-a pornit. CRBANGĂ, P. 89. Calul... se scutură... și rămase... gras, trupeș și cu patru aripi. Văzându-l Făt-frumos astfel, îi zise: „De azi în trei zile plecăm!” ISPIRESCU, L. 3. Nu e drept să fie astfel răsplătit. DUMITRIU, B. F. 39. Astfel arată în adevărata ei lumină linia politică a lagărului imperialist. GHEORGHIU-DEJ. R. P. 8. / (Când

se referă la cele spuse înainte și introduce o prop. consecutivă sau concluzivă, atunci are sens apropiat de:) (așa) încât. (În cazul acesta este adesea precedat de și sau urmat de că)

Mintea... le comentează..., și astfel se face ajutătoarea Provedinței. BALCESCU, M. V. 5. Luând „Istoria Românilor” de Petru Maior, ajutat de abecedarul urgisit, în puține ceasuri am învățat a ceti... Astfel Petru Maior m'a învățat românește. C. NEGRUZZI, I 11, 13. Il vede azi, îl vede mâni, Astfel dorința-i gata. EMINESCU, P. 260. Se lăsase un ger țeapăn, astfel că avea nevoie să-și desmortească oasele undeva. PAS, Z. III 128. Nu izbuti... astfel că scupă cu ciudă. id. L. I 54. Mulțimea neagră năvăli înăuntrul împrejurării cu un vuiet de mânie, astfel că oamenii nici nu-și dădeau seama cât pustiu era acolo. DUMITRIU, B. F. 71. / Prin urmare, de aceea. Frumoși erau și, astfel, de moarte logodiți. EMINESCU, P. 214. / Atunci, în cazul acesta. Cu mine nu te însoti, Că astfel nu-i păgubi. ZANNE, P. IV 211.

2. (Exprimă o comparație) Așa. O bătrână as'fel cum mă vezi pe mine, Nici la degetu-mi ăl mic, nu te puiu pe tine. PANN, ap. GCR. II 361. Era de o frumuseță feroasă. Astfel trebuie să fi fost Didona, când hotărî a se îngropa sub ruinele Cartaginei. C. NEGRUZZI, I 51. / (Mai ales în corelație cu c a , p r e c u m uneori făcut mai expresiv prin adogarea unui t o t) Ca o stâncă ... Ce... se rostogolește..., Astfel crunt ostașul meu își izbeste calul său... Alecsandri, P. II 15. Precum pulberea se joacă în imperiul unei raze..., Astfel într'a vecinicii noapte pururea adâncă, Avem clipa, avem raza... EMINESCU, P. 223. Unul e în toți, tot astfel precum una e în toate. id. ib. 224.

3. (Adverb de gradație) Așa, atât (de tare, de mult), în așa grad (mod, chip, fel) Oare va suferi să se calce astfel jurămintele? C. NEGRUZZI, I 51. Cum de [în] câteva zile s'au

schimbat ast-fel locurile? ISPIRESCU, L. 9. / (Urmat de în -
c â t d e c ă) Se urcară în sus și văzură palatul strălucind
astfel, de la soare te puteai uita, dar la dînsul ba. id. ib. 7.
Vorbi ast-fel, încât robi toate inimile. id. 39.

4. (Cu funcțiune a d j l e c t i v a l ă . Se leagă
totdeauna de subst., la care se referă, prin prep. d e ; poate
fi precedat, la sg., de articolul nehotărît) Asemenea, așa (de),
atât de. Să nu-ți mai scape din gură astfel de vobe nebune! C.
NEGRUZZI, I 146. Cè bine va aduce o astfel de schimbare? ALEXAN-
DRESCU, M. 6. Multă vorbă... se mai făcuse la palat... despre o
astfeliu de batjocură ne mai pomenită. CREANGĂ, P. 84. Marxismul
a rămas steril în țara lui de baștină, tocmai din lipsa unor ast-
fel de personalități complexe, care să poată aplica cu succes teo-
ria. URSAN, I. 9. O soră iubitoare..., O astfel de soră ar fi tre-
buit să aibă măcar o presimțire. DUMITRIU, B. F. 115. Badiu meu,
tânăr diac... Scrie două-trei rânduri... Și mi se plimbă prin ca-
să, De la inimă fierbinte Zicând astfel de cuvinte: „Alelele,
Doamne sfinte...! Mai așază-mi gândurile, Să-mi isprăvesc rându-
rile...” IARNIK-BĂRSEANU, D.

Accentuat și astfél. / În funcțiunea adjectivală sau
se declină ast- din astfel: înaintea astorfel de principii mă în-
chin, sau, mai ales, se declină articolul nehotărît, pus înaintea
lui astfel invariabil: înaintea unor astfel de principii mă în-
chin. / Și: (Mold., Bucov. și o parte din Transilv.) astfeliu
adv.; în vorbirea repede as'fel(iu) adv.]

- Compus din ast,-ă (3) și fel. Formația aceasta foarte
des întrebuințată azi, apare în literatură deabia în secolul al
XIX-lea și lipsește aproape cu desăvârșire în poezia pop. Cf.
a c e s t f e l , î n f e l u l a c e s t a , î n t r ' a s t f e l e t c .

ĂȘTFELIU adv. v. ăștfel.

ASTIGMAT, -Ă adj. (Med.) Atins de astigmatism. /
(S u b s t a n t i v a t) Persoană care suferă de astigmatism.
- N. din fr. astigmat idem.

ASTIGMATIC, -Ă adj. Afectat de astigmatism. DICT. /
(Fiz.) Imagine astigmatică = imagine deformată a unui obiect produsă de un sistem optic care prezintă aberația de astigmatism.
LEX. TEHN.

- N. din fr. astigmatisme idem.

ASTIGMATISM s.n. Imperfecțiune a ochiului (sau a unui instrument optic) provenind din inegalitatea de curbură a cristalinului (sau a lentilei). Ochiul atins de astigmatism, pe când privește o suprafață cadrilată... nu vede lămurit decât ori liniile horizontale ori pe cele verticale. BIANU, D. S. [Pl. -tisme.]

- N. din fr. astigmatisme idem.

ĂȘTINĂ s.f. (Cuvânt cu înțeles neprecizat) Oltul pe unde-l trecea? Pe la Celei că da și aștina morii lua, Tot calabălcul trecea, La mireasă c'ajungea. MAT. FOLK. 53. [Pl. aștine.]

ĂȘTINGE vb. III. v. știnge.

ASTIU s. (Banat) Numele unui anume fel de cusătură.
VICIU, GL. Cf. germ. Stielstich.

ASTIUZ s.n. (Regional) Unealtă. VICIU, GL., cf. PAMFILE, I. C. 115. [Pl. -zuri.]

- Din magh. eszköz idem. VICIU, GL.

AST'LALT, ASTALALTĂ pron. v. ăstalalt.

ASTM s.n. v. astmă.

ASTMĂ s.f. (Med.) Sufocare intermitentă datorită unei nevroze a organelor respiratorii, înecăciune, năduf, stenoz. Am fost foarte greu bolnav... M'au apucat niște atacuri de astmă așa de violente, încât fiecare amenința să-mi stingă suflarea. MAIORESCU, CR. III 68. [Pl. astme. / Pronunț. adesea (și scris uneori și:) asmă. / Și: astm s. m.]

- N. din lat. asthma (grec.) idem.

ASTMATIC, -Ă adj., s.m. și f. (Med.) 1. A d j . Cauzat de astmă. Care suferă de astmă.

2. S u b s t . Persoană care suferă de astmă. Un astmatic trebuie să doarmă fără foc. [Și: asmatic, -ă adj., s. m. și f.]

- N. din lat. asthmaticus, -a, -um idem.

ASTOI vb. IV. v. ostoi.

ASTRAHAN s.n. 1. (Numele unui oraș din Uniunea Sovietică) așezat pe Volga la vărsarea în Marea Caspică. Regiunea din jurul acestui oraș fiind vestită pentru rasa ei de oi, a dat p. e x t. Hârșie de miel din rasa oilor de Astrahan (cu părul creț și mătăsos). Piei de astrahan, pentru căciuli negri. I. IONESCU, M. 701. Era brună cu părul lustruit și creț ca o piele de astrahan. DELAVRANCEA, ap. HEM. 1901. Bucureștiul geme de mărfuri noi, de astrahanuri, de blănuri. CAMILAR, N. II 97. Port cămașă de tulpan și

căciulă de-astrăgan. CIAUȘANU, V. 59, cf. 57. / Haină de iarnă făcută din piei de astrahan.

2. (Bot.) C o m p u s e : astrahan alb = varietate de mere văratice, cu pielița albă verzuie cu dungi roșii și miezul alb. LEX. TEHN. astrahan roșu = varietate de mere văratice, cu pielița de culoare roșie-închisă și miezul roșietic, ib.

[Pl. (rar, mai ales ad 2) -hane și -hanuri. / Și: (pop.) astrăgan s. n.]

- N. după numele orașului și provinciei rusești Astrahan

ASTRAL, -X adj. (Rar, la unii poeți mai noi) De astru, a(1) astrelor, de stele. Altora dat li-i să șază sus la cârmă, la steaguri, Sbor de albatroși să cunoască și astrele meleaguri. TOMA, C. V. 208. Eu astralul cântăreț îngheț! Cad din lună. id. ib. 392.

- N. din fr. astrale idem.

ASTRALIT s.m. 1. Exploziv detonant de siguranță, mai puțin brizant decât dinamitele și neproducând gaze vătămătoare, cf. LEX. TEHN.

2. (Chim.) Sticlă opacă, colorată în roșu, întrebuințată în Evul Mediu la confecționarea mozaicului și a vaselor de preț; hematino. LEX. TEHN.

[Pl. -liți. / Și: astralită (pl. -lite) s. f. NOM. MIN. 216.]

- N. din fr. astralite, germ. Astralit idem.

ASTRANGE vb. III. T r a n s . și R e f l . (= p r o - n o m .) (Ban. și Ardeal; mai de mult și în Mold.) A strânge laolaltă, a aduna (com. LIUBA), a aduna, a strânge (ceva) de pe jos

(HEM. 1902), a strânge la sine, a îngrămădi, a economisi, a întruni, a uni, a împreuna. Ducându-să preutul cu Evdochia la casa ei astrânsă toată bogata ei bogătie și o aș dat pre mâna lui. DOSOFTEIU, ap. HEM. 1903. Stoinicel... mai flueră odată, Să vină și a lui ceată, Ce-i prin codru 'mprăștiată. Apoi, deacă s'astrîngea, Stoinicel porunci dădea... RETEGANUL, TR. 45. Iacă vinii și iău prin codru, să-mi astrâng nășciă uscături pră iarnă. (Măidan, Ban.), JAHRESBER. III 283 (cf. GLOSAR). Lemne din codru-astrîngea și un foc mare făcea. CORCEA, B. 22. Dorul mândrii cu al meu Să-l astrîngă Dumnezeu și să-l fac'un ciuciureu, Ciuciureu cu apă rece, Cine-o bea, de dor îi trece. HODOȘ, C. 41. / (E x p r . p r o v) Cine nu astrînge la tinerețe, nu va avea ce mânca la bătrânețe. ZANNE, P. V 611. [Prez. ind. astrâng.]

- Din a- (= lat. ad, cu sensul de la un loc) și strâng, sau de-adreptul din lat. astrîngere a strânge la un loc (cf. neologismul a s t r i n g e n t).

ASTREINĂ vb. I. (Invechit) (Despre persoane) T r a n s și r e f l . (= p r o n o m .) A (se) înstrăina. Astrienedz = abalieno. ANON. CAR. Voi, nemulțămitorilor, di însul vă lepădat (= lepădarăți) și căzut (= căzurăți) din darul lui și de împărăția ceriului vă astrăinat (= astrăinarăți). VARLAAM, C. 283₂. [Prez. ind. astrein și astreinez. / Și: (regional, invechit) astriina vb. I.]

- Derivat dela străin, cu pref. a-.

ASTREINĂT, -Ă adj. (Invechit) Înstrăinat. Astriirați (î n s t r i i n a ț i CORESI) fură păcătoșii. PSAL. SCH. 176, ap. HEM. 1902. Așa e amu astriinat a fi deîn de-adevăr. MSS. (secol. XVI), ib. [Și: (dial.) astriinat, -ă, (în textele cu rotacism)

astriirat, -ă.]

- Participiul lui astreina cu valoare de adjectiv.

ASTRIINĂ vb. I. v. astreina.

ASTRIINĂT, -X adj. v. astreinat.

ASTRIIRĂT, -X adj. v. astrăinat.

ASTRINGENT, -X adj. s.n. 1. Care strânge sau contractează țesuturile (organice), care face gura pungă; cf. s t i f o s .
Piatra-acră e o substanță astringentă.

2. s.n. (Chim., Med.) Numirea generală a medicamentelor care coagulând albuminoidele, opresc secrețiunile și hemoragiile și sunt întrebuințate astfel la răni și la boalele de piele. ENC. AGR. I 72. Acidul tanic, acidul acetic, scoarța de stejar sunt astringente.

[Și: adstringent, -ă adj. ENC. AGR.]

- N. din lat. astringens, -entis (part. prez. al verbului astringere a strânge.

ASTRINGENȚĂ s.f. Proprietatea substanțelor astringente, cf. TEHN. TAB. 183.

- N. după fr. astringence idem.

ASTROFIZICĂ s.f. Ramură a astronomiei teoretice, care folosește anumite metode fizice pentru cercetarea structurii și mișcării corpurilor de pe bolta cerească. LEX. TEHN.

- N. din fr. astrophysique, germ. Astrophysik idem.

ASTROFOTOGRAFIE s.f. Diviziune a astrofizicii, care folosește fotografia pentru determinarea numărului astrelor de pe bolta cerească și pentru întocmirea catalogului stelelor. LEX. TEHN. / Clișeul, fotografia făcut în acest scop. [Pl. -fii.]
- N. din germ. Astrofotographie idem.

ASTROFOTOMETRIE s.f. Tehnica măsurării intensității luminoase a stelelor. LEX. TEHN.
- N. din fr. astrophotométrie, germ. Astrofotometrie idem.

ASTROGRAFIE s.f. Ramură a Astronomiei care se ocupă cu descrierea stelelor. LEX. TEHN.
- N. din fr. astrographie, germ. Astrographie idem.

ASTROLAB s.n. (Astron., Astrol.) 1. Instrument, care servea înainte vreme la măsurarea înălțimii stelelor deasupra orizontului, astăzi înlocuit prin Sextant și teodolit.

2. Planisferă a cerului sau a pământului (CADE), „cinie de aramă sau de lemn, în carile drumul stelelor se arată”. (CANTEMIR, IST. 8) Și așa Filul la acel vrăjitoriu mergând... și de lucrurile ce auzise întrebându-l, el răspunse: Asupra ta..., vraja rău nu arată, iară asupra Inorogului... Corbul... toată vraja spre rău i-au întors, pre carile până mâni (precum astrolaviul meu arată) sau în izgnanie (= exil) îl vor trimeate, sau și altă ceva mai rău îi vor face. id. ib. 350.

[Pl. -labe. / Și: (învechit) astrolav (astrolaviu) s. n. (-lave și -lavii).]

- N. din fr. astrolabe (lat.-med. astrolabus grec. din stea, constelație și iau, prind. La Cantemir de-a-dreptul din grec.

ASTROLATRIE s. f. Închinarea la astre. DICȚ.

- N. din fr. astrolâtrie idem.

ASTROLATRU, -Ă s.m. și f. Persoană care se închină la astre, care adoră astrele. DICȚ.

- N. din fr. astrolâtre idem.

ASTROLĂV s.n. v. astrolab.

ASTROLOG s.m. Cel care practică astrologia, cititor în stele. Cf. z o d i e r , s o l o m o n a r . La acesta lucru, întâi ca astrologhii să facem se cade, carii, cele adevărate fi-
rești și cerești trupurimai curat vrând să arate, niște ființe...
și niște trupuri și locuri, carile nici în ceriu, nici în fire se
află, pun. CANTEMIR, IST. 91. Constantin... s'au sculat cu mari
oști ș'au mârș asupra Bolgarilor, mai vârtos îndemnat fiind de
Pangratie astrologul, carele adevărată biruință îi giuruia. id.
HR. 348. Aici, dară vei vedea măria ta părerile astrologhilor.
F. N. 50. Iată și ale acestui 1694 an de la nașterea Fecioarei,
prognostice, dupre 4 calendare a 4 astrologhi osebiți italieni,
scoase. ib. 22, cf. 23, 89. Cometă..., De ce vrei să arzi globul
ce noi îl locuim?... Mai dă-ne un mic termen de zece mii de ani...
Azi, topește numai a inimilor ghiată și arde astrologii ce lumea
îngrozesc. ALEXANDRESCU, M. 179. [Fl. -logi și (învechit) -loghi.]

- N. din lat. astrologus (gr. astronom și astrolog din stea, constelație și socotesc).

ASTROLOGHICESC, -EASCĂ adj. (Invechit) De astrologie, de astrologi; astrologic. Lacomul, și sătul, flămând este; și lăcomi-
ea nici în hotarele gheometricești se oprește, nici de excentruri-

le astrologhicești se covârșește... nici în grammatică... cuvântul „agiunge” au învățat. CANTEMIR, IST. 45.

- N. după lat. astrologicus (grec. la care s'a adăugat suf. -esc).

ASTROLOGHICEȘTE adv. (Invechit) După astrologie, ca astrologii. Pentru ca cursul anilor nesmintit să ducem, urmat-am trii vestiți și a vremilor iscusiți sămăluitoari (= calculatori)..., carii... cursul anilor nu numai istoriceaste, ce încă și astrologhiceaste foarte curat sămăluind, din toate învălătuciturile îi descurcă. CANTEMIR, HR. 51.

- Cuvânt neologic format din astrologhicesc cu suf. -este

ASTROLOGHIE s.f. v. astrologie.

ASTROLOGIC, -Ă adj. De astrologie. Liniile semnelui astrologic se mișcau cumplit. EMINESCU, N. 48.

- N. din lat. astrologicus, -a, -um (grec. idem.

ASTROLOGIE s.f. (Pretinsa) știința a citirii în stele, a prezicerii viitorului oamenilor după poziția stelelor pe cer, practică în antichitate și în evul mediu. Știința necromanției și aceea a astrologiei s'au pierdut! EMINESCU, N. 33. El deschise o carte veche... un manuscript de zodii... O astrologie mai mult de origine bizantină. id. N. 44. Universitatea din Padua era... vestită [în secol. XIII]... prin marea dezvoltare pe care o da studiului medicinei și al astrologiei. Această din urmă știință, prin care se înțelegea pe atunci un amestec ciudat de observări astronomice pozitive și de speculații fantastice privitoare la influența astrelor asupra vieții omenești, se bucura în deosebi de

o mare favoare. P. P. NEGULESCU, CONV. LIT. XLIII 408. /Și: (la scriitorii mai vechi, de-a-dreptul din grecește) astrologhie s. f. DOSOFTEIU, V. S. 192.

- N. din lat. astrologia (grec. știința despre stele, astronomie, din stea și cuvântare, vorbire).

ASTROMETRIE s.f. Tehnica prin care se determină poziția unui loc dat, prin raportare la sfera cerească sau la un număr de stele principale de pe sfera cerească. LEX. TEHN.

- N. fr. astrométrie, germ. Astrometrie idem.

ASTRONAUTICĂ s.f. Știința posibilității și a condițiilor lor navigației interastrale. LEX. TEHN.

- N. din fr. astronautique idem.

ASTRONOM s.m. 1. Cel care cunoaște astronomia și se în-deletnicește cu ea, învățat în știința astronomiei. Astronomii, adică a stealelor cunosători, ... întru toate câte întru a ceriului trup steale să poartă, două numai neclătitoare și nemutătoare a fi arată. CANTEMIR, ap. GCR. I 322/26. Astronomul ar dori ca cursul Uranului să se pripească. BALCESCU, M. V. 4. Parcă-l văd pe astronomul, cu al negurii repaos, Cum, ușor, ca din cutie, scoate lumile din haos. EMINESCU, P. 231.

2. (invechit și pop.) = astrolog. Cf. z o d i e r , s o l o m o n a r . Nu s'au pomenit pentru semnele ceriului care s'au tâmplat mai nainte de aceste toate răutăți...; care toate semnele, bătrânii și astronomii în țeara leșească a mării răutăți că sânt acestor țeri menea. M. COSTIN, LET. I 323/27. La cursul anilor... 1689... ivitu-s'au pre cer o stea cu coadă... De care, mulți astronomi stringându-se pintr'alte țeri, au făcut prognitic

ce se va lucra în lume după aceea în urmă. N. COSTIN, LET. II 23/5.
Mai adaos-am și alte, ale altor astronomi, prognostice. F. N. 5.
Prognostice ale altor astronomi, adunate pe scurt, ceale numai ce
vorbescu de ale oștilor. ib. 16, cf. 50, 117. Era șolomonar, care
face călindare, adecă hastronom. RETEGANUL, P. III 82. Astronoame
Valtasare, Varsă din cer foc și zare (sare?), Cu catran și cu pu-
cioasă, Pe acest tiran să-l arză. TEODORESCU, P. P. 105.

[Pl. -nomi. / Și: (pop.) hastronom s. m.]

- N. din lat. astronomus, grec. idem, (din
 stea și împart.

ASTRONOMÉȘTE adv. (Invechit) In ceea ce privește astro-
 nomia. Cf. a s t r o n o m i c e ș t e . Stătut-au acest Alecsan-
dru ... Mavrocordat tergiman mare;... om prea învățat în toate în-
vătăturile, așa filosofește, astronomeste, cum și theologhește.
 N. COSTIN, LET. II 81/9.

- Derivat dela astronom cu suf. -ește.

ASTRONOMIC, -Ă adj. De sau pentru astronomie. Cf. a s -
 t r o n o m i c e s c . Observator astronomic. Lunetă astronomică.
 / F i g . De proporția dimensiunilor din astronomie. Cheltuelile
pentru nevoile sociale... ale populației [din U.R.S.S.] vor atin-
ge [în anul 1950] cifra aproape astronomică de 106,000.000.000
ruble. RĂUTU, P. D. 9.

- N. din lat. astronomicus, -a, -um (grec. idem.

ASTRONOMICÉSC, -EĂSCĂ adj. (Invechit) De astronomie, de
 astronomi; astronomic. Pre un munte destul de nalt este o casă de
de observație astronomicească. C. GOLESCU, ap.

- N. din lat. astronomicus (grec. la care

s'a adăogat suf. -esc.

ASTRONOMICĂȘTE adv. (învechit) După metodele astronomiei, ca astronomii. Cf. a s t r o n o m e ș t e. POLIZU, COSTI-NESCU.

- Derivat dela astronomicesc cu suf. -ește.

ASTRONOMIE s.f. Știința care se ocupă cu studierea astrelor. Cf. c o s m o g r a f i e. Astronomia, geometria atâta luminari cu învățăturile că sosără toate obârșile învățaturii. DOSOFTEIU, V. S. 64. Ptolomeu... au tocmit ceale patru cărți de astronomie. BIBLIA (1688), pr. 8/36. Această teorie [a gravitației]... este de un adevăr evident și a fost de natură a introduce o întreagă reformă a astronomiei. MAIORESCU, CR. II 113.

- N. din lat. astronomia (grec. idem, din stea, corp ceresc și lege). La scriitorii mai vechi, de-a-dreptul din grecește.

ASTROSCOP s.n. Telescop astronomic, folosit pentru examinarea sumară a bolții cerești, respectiv a mișcării astrelor dintr'o zonă dată. LEX. TEHN. [Pl. -scoape.]

- N. din fr. astroscope idem.

ASTRU s.n. și m. Corp ceresc (numirea generică a stelelor și a planetelor). Tot ce există în spațiu la distanțe nemărginite..., prezentând vederii noastre aspectul de puncte luminoase, numite stele, sau de discuri luminoase,... precum este soarele și luna, poartă în general numirea de „corpuri cerești” sau „astre”. CULIANU, C. 3. Privighetori de aur sunt lumile de astre. TOMA, C. V. 78. Și altul vi-i rostul sub aștri - Nu robi și nu gloată Ci

frați și tovarăși. id. ib. 157, cf. 101. Mille de aștri, în mișcare perfectă în spațiile cerești, produc o muzică atât de armonioasă. CA. IETRESCU, T. II 187. Tăceau clopotele împreună cu toată firea; rareori, când răzleți, amețiți de-atâta nefirească lumină, urlau spre astrul uriaș rotund. CAMILAR, N. II 24. [Pl. astre, (mai rar) astri și aștri.]

- N. din lat. astrum (grec. constelație, stea).

ASTRUCĂ vb. I. 1. (Ban.; în alte regiuni mai rar)

T r a n s . și r e f l . A (se) acoperi, a (se) înveli (cu ceva). Cf. a s t r u c ă m â n t . Astruc =tego. (ANON. CAR.), acopăr (Com. LIUBA), cf. JAHRESBER. III 313. Dacă eu m'oiu prăpădi, Cu copita tu să-mi răschi și o groapă tu să-mi faci, Cu dinții'n ea să mă tragi. Vântul mare-o abura, Multă frunză va pica, Pe mine m'a astruca. CORCEA, B. 18 (variantă din Mold. la HEM. 1907. Puseiu dorul căpătâ și cu gândul m'astrucaiu, și de tine mă lăsaui. id. ib. 66 (= acoperiiu, Nota). A acoperi casa se zice „a astruca”. HEM. 1907. Mama pădurii... pre o ureche se culcă și cu alta se astrucă. ib. R e f l . (= p a s i v) Vânturi mari au aburat, Florile s'au scuturat și urma s'a astrucat. HODOȘ, P. P. 64. R e f l . A se acoperi cu ceva spre a dormi, a se culca. JAHRESBER. VII 82. Astrucă-te, să te cotroșesc = culcă-te să te învălesc. HEM. 1907.

2. (Aproape învechit) T r a n s . A acoperi cu pământ, în scopul de a ascunde ceva. Baba astrucase inelul și mătura mai departe ca și când n'ar fi fost nimic. MERA, B. 55. / A acoperi cu pământ un mort, a îngropa, a inmormânta. Cf. FRANCU-CANDREA, M. 98. Nu-i nime să margă cu sapa să le astroace [trupurile]. DO-SOFTEIU, PS. 267. Și-l ucide pre el și-l vei astruca pre dînsul. BIBLIA (1688) 243². Au murit în Tarigrad...; cu cinste ca pe un

craiu l-au astrucat. CANTEMIR, HR. 265. Lăsând cu a dumneaei gură ca să o astruce lângă boiarul dumneaei. MAGAZ. IST. II 350/22. Poporul, pe arcașii morți găsind, într'o groapă i-astrucară. C. NEGRUZZI, II 88. Li-au juruit popa, că va îngropa fiecăruia copiii de geaba, și așa au avut ce astruca o săptămână întreagă în toată ziua, de demineată până în sară. SBIERA, P. 14. Făcuse mănăstirea ... și când pieri, în 1474..., el va fi fost astrucat aice. IORGA, CH. I. I 8. Dacă pier, să mă astrucați, uitând locul unde am pierit și unde-oiu fi îngropat. SADOVEANU, F. I. III 114. După ce Vartici muria, Jos din țapă îl dedea... Pe Vartici că-l astruca... POP., ap. HEM. 1907. / R e f l . (= p a s i v) S'au săvârșit și s'au astrucat cu cinste, de poporul său. DOSOFTEIU, V. S. 2. Ioan Huniadi... au murit în Zemlin..., de unde s'au dus în Bălgradul din Ardeal și s'au astrucat în biserica cea de el zidită acolo. ȘINCAI, HR. II 27/30.

3. R e f l . (Tătăruși, raionul Pașcani, reg. Iași) A se arunca (IV), a se (a)zvârli (pe cal). Pe cal s'o astrucat (= a încălicat dintr'o săritură). VASILIU, C. 199. / (Suceava, în forma asturca) A se așeza pentru culcare. ȘEZ. II 126.

⌈Prez. ind. astruc. / La Dosofteiu formele accentuate pe temă au ú și ó : astroacă-mi! ACATIST, 42,2; să astroace PS. 267 etc. (să astruce. V. S., ap. TDRG.). / Și: azdrucă vb. I. (azdruc); (cu metateză, ad 3) asturcă vb. I.; (prin influența lui arunca, ad 2) astruncă vb. I ; (prin influența lui astupa; învechit) astrupă vb. I. PSALT lui IOAN VISKI, ap. HEM. 1907.⌋

- Dintr'un derivat lat. pop. astruicare (din astruere, cu sensul lui obstruere). M e y e r - L ü b k e , Zeitschrift rom. Phil. XXVII, 253. Cf. d e s t r u c a .

ASTRUCĂMÂNT s.n. (Ban.) Acoperiș, coperis, (a)coperemânt.

CDDE. Cf. a s t r u c u ș , a s t r u c ă t o a r e . [Pl.
-mânturi și -minte.]

- Derivat dela astruca cu suf. -ământ.

ASTRUCĂN s.m. (Invechit) v. asturcan.

ASTRUCĂRE s.f. 1. (Cu înțeles a b s t r a c t) Acoperire, învăluire, ascundere (a ceva) F i g . Nu fără astrucarea adevărului lăasă afară cuvântul acela. P. MAIOR, IST. 144/21

2. (Cu înțeles a b s t r a c t) Îngropare. LB. /
(Cu înțeles c o n c r e t i z a t) Îngropăciune, înmormântare.
ib. Zice Topeltin: în Ardeal Dachilor obiceiul cu mare petrecere aduc mortul la biserică... mergând înainte... cântăreții și preoții... Vechiu obicei, și la Râmleni le zicea trâmbițe înaintea oaselor,... adecă cânta trâmbițe jalelor astrucării. M. COSTIN, LET. I 29/37. Intr'același an... au murit și Ștefan, craiul unguresc... Bonfin... pomenește că... la astrucarea lui, nu numai din toată țara ungurească, ce încă și din Dachia... mulți să să fie adunat. CANTEMIR, HR. 379. Permite-mi... a-ți semnala câteva nume de prelați români... cari au umplut țara cu mii de cărți de acelea ce sunau românește la urechea poporului întreg, de la nașterea pruncului până la astrucarea moșneagului. ODOBESCU, II 311.

[Pl. -cări.]

- Abstract verbal al lui astruca.

ASTRUCĂT s.n. 1. Faptul de a astruca; acoperit², învelit². In pat..., pentru astrucat (= acoperit, învelit), sunt stranie ori ponevi țesute din lână. LIUBA-IANA, M. 97.

2. Acoperire cu pământ (a unui mort), îngropare, înmormântare. La Râmleni... cânta trâmbițe jalelor astrucării... precum

și astăzi la aceste țeri la astrucatul Domnilor și la alți oameni de cinste. M. COSTIN, LET. I 29/37.

[Pl. -caturi.]

- Abstract verbal al lui astruca.

ASTRUCĂȚ, -Ă adj. 1. Acoperit, învelit (cu ceva)

2. (Despre un mort) Acoperit cu pământ, (deci) îngropat (FRÂNCU-CANDREA, M. 98), înmormântat. Schelete de Goți..., astrucați sub pământ cu hainele, ... cu armele și cu uneltele lor rituale. ODOBESCU, II 208.

- Participiul lui astruca cu valoare de adjectiv.

ASTRUCĂȚOARE s.f. (învechit, Ban.) Acoperământ. Astrucătore = tegumentum. ANON. CAR.

- Derivat dela astruca cu suf. (ă)toare.

ASTRUCUȘ s.n. Acoperiș, coperiș. A acoperi casa se zice „a astruca”..., iar acoperișul - „astrucuș”. HEM. 1907. [Pl. -cusi.]

- Derivat dela astruca cu suf. -uș.

ASTRUE s.n. (Regional) Stea. PAȘCA, GL. [Pl. -trui.]

ASTRUNCĂ vb. I. v. astruca.

ASTRUPĂ vb. I. v. astruca.

ASTUPĂ vb. I. 1. T r a n s . A umplea sau a înfunda o gaură, o deschizătură, etc. a pune dop (la o sticlă). A astupa lumina unui tun, a astupa vrana butiilor cu dop, a astupa crăpătu-

turile unei corăbii, a astupa găurile unei uși, unei ferestre.
 PONTBRIANT. A astupa cu călți, a astupa cu dop, a astupa o teavă.
 COSTINESCU. Spurcata astupă toate găurelele casei. ISPIRESCU, L.
 65. Mamele n'au grijă de-a astupa ferestrele unde doarme copilul.
 ȘEZ. II 131. Astupă-ți urechile cu vată. / A-si astupa urechile
le = a-și pune degetele în (sau mâinile la) urechi, spre a nu auzi,
 a nu voi să auzi ceva. „Păgân” mă curmă dascălul, astupându-și
urechile. C. NEGRUZZI, I 13. / A astupa găuri = a plăti datorii
 (Com. I. PANȚU) a face față nevoilor. Această sumă este destul de
bună spre a astupa o gaură. COSTINESCU. Câte găuri n'ai astupa cu
bani din păstrare! JIPESCU, ap. HEM. 1912. A astupa cuiva gura =
 a face pe cineva să tacă, să nu mai aibă ce zice, să nu mai cleve-
 tească, a reduce la tăcere. PONTBRIANT. Cf. VARLAAM, C. 252.
Brâncovanul / au luat și trei sute de pungi de bani cu dânsul
și, agiungând la împăratul, cu acei bani au astupat gurile tuturor
cine ce cerea. NECULCE, ap. HEM. 1913, cf. ALECSANDRI, ap. HEM.
 1916. E x p r . p r o v . De te latră vreun câine, Astupă-i gu-
ra cu pâine. PANN, ap. ZANNE, P. I 502. Gura lumii numai pământul
o astupă. ALECSANDRI, T. 1432. / R e f l . (Pop., în Transilv.)
 A se constipa.

2. T r a n s . și r e f l . A (se) închide, a (se)
 acoperi, a (se) troieni deschizătura unei gropi, unei cavități,
 gura unui vas, intrarea unei locuințe, etc. Antonie-vodă Rusăt...
au adus și apă pre , până în zidul acestei biserici, care
pre urmă, cu vreme(a), s'au astupat, netocmindu-o nime. NECULCE,
 LET. II 232/11. Omeții nu numai câmpii acoperiia și văile umplea,
ce încă și ușile caselor cu troianii astupa. CANTEMIR, ap. HEM.
 1912. Biserica curței domnești... era... strimtă și mică. Era și
un turn... în chip de clopotniță, și supt turn era visterie, și
supt visterie temnița. Deci Mihai-vodă... s'au apucat și au răsii-

pit turnul și vistieria, și au astupat temnița și au mărit biseri-
ca. N. MUSTE, LET. III 34/29. Au astupat ușa cu crengi de copaciu.
DRĂGHICI, R. 100/21. Teava s'a astupat. PONTBRIANT. / De omul urî-
cios / Să-ți astupi calele. ZANNE, P. IV 14. A astupa cuiva gura
cu mâna. A astupa o ușă = a o bate în cuie, a o zidi, a o acoperi
cu scânduri. A-și astupa nasul = a-și închide nările strângând na-
sul între degete. Cf. TDRG. / T r a n s . A înfunda sau a în-
chide un drum, a-l acoperi, a-l face să nu se mai cunoască. Să
meargă... la Comănești, să astupe poticile. NECULCE, LET. II 438/1
Astupați cărări și drumuri! ALECSANDRI, P. III 237. O dă în frig
și în ninsoare cum-se-cade și într'un buc ne astupă calea. CREAN-
GĂ, A. 30. Doi-trei să plecați, Drum să-i astupați, Calea să-i tă-
iați! TEODCRESCU, P. P. 493.

3. T r a n s . și r e f l . A (se) acoperi, a (se)
 învălui, a (se) întinde peste ceva (așa, încât să nu se mai vadă,
 să nu mai străbată la acel lucru aerul, lumina, etc.) a copleși.
Dacă îi priește cânepii, atunce aceasta / crescând / va astupa du-
dăul. I. IONESCU, C. 77/12. În scbă arsese un foc strașnic; îl în-
vălisem și astupasem, căci era ger afară. CREANGĂ, A. 110. E x p r
A-și astupa ochii = a-și acoperi ochii, spre a nu vedea (ceva).
 TDRG. A astupa cuiva ochii = a face pe cineva să nu vadă ceva
(rău) ce am vrea să rămână ascuns. Nu-și împlinesc datoriile sale,
ci numai gândesc cu minciuni să astupe ochii altora. ȚICHINDEAL,
 ap. HEM. 1914. / A (se) acoperi cu pământ (sau cu frunze), a
 (se) îngropa. Și atunci vântul ridicat-a tot nisipul din pustiri,
Astupând cu el orașe. EMINESCU, P. 70. Că voi de mă't omori, Tăt
pă mine m'astupaț în tărcuțu mieilor, în staolu oilor. T. PAPAHA-
GI, M. 78, cf. 116, 121. „Aolio, aolio!... trebuie singur să mă as-
tup aice!” Zicând acesta, s'au apucat Țiganul și și-au făcut o
groapă'n drum, până la brâu de adâncă, s'au băgat într'înse ca

mort, au tras țărână pe împrejurul său și au început să șadă acolo.
 SBIERA, P. 287. / R e f l . (= p a s i v) Mlădițele... să se astupe, [să se] bătucească și [să se] taie la vârv, ca să nu rămână fără numai trei sau patru ochiuri, la fieste care(a) mlădiță, afară de pământ. ECONOMIA, 159/7. (Adesea, în poezii pop., ca variantă pentru a s t r u c a , în regiunile unde acesta a ieșit din uz.) Frunza că s'a scutura, Trupul că mi-a astupa. ALEXANDRI, P. P. 74. Când m'or îngropa și m'or astupa... TEODORESCU, P. P. 436. Cf. ALEXICI, L. P. 173, 187, MARIAN, f. 123, GOROVEI, C. 271. / A (se) șterge (de pe fața pământului), a face să nu se mai cunoască, să nu se mai știe, să piară. Vreme [a] îndelungată, ce strică și astupă vestite împărății, crăii și domnii, așa și graiul Românilor... au stricat. M. COSTIN, LET. I 29/7. Ziua-i mică, Frunza pică, Noaptea-i mare, Pică tare și ne-a astupa urma. T. PAPAĞAGI, M. 103, cf. MĂNDRESCU, L. P. 203. / R e f l . (= p a s i v) Și-am venit, venit, venit, Dar la pod ne-am poticnit. Până ce'n sus ne-am sculat, Urma ni s'a astupat. TEODORESCU, P. P. 177. / F i g . (Despre sunete) A copleși, a face să nu se audă. Scârșnetul roatelor astupă voroava cărașilor. CANTEMIR, IST. 47. Orhestrul astupă vocea cântătorilor. PONTBRIANT. Voia să vorbească... dar îi astupau glasul strigătele oamenilor. DUMITRIU, B. F. 68. / A acoperi, a face să nu se vadă, să se uite sau să piară din amintirea oamenilor, a ascunde. Constantin Duca-vodă se umplu de mare bucurie, unde auzi acea veste, gândind că-și va astupa greșala lui ce făcuse..., prinzând pe Turculeț. NECULCE, LET. II 279/16. Tălharii, socotind ca să-și astupe faptele lor ceale reale, după ce au prins pe Remus, l-au dus la Amilie. CANTEMIR, ap. HEM. 1915. Unii ca acei... vestea și numele Domnului vor astupa. MUSTE, ap. HEM. 1914. Atât domnul cât și boierii greci arăta o mare dragoste asupra pământenilor, făcând tuturor boierilor

venituri... și daruri..., ca să astupe hula ce luasă în Țara-ro-
mânească. E. KOGĂLNICEANU, LET. III 235/13. Toată ritorica lui
Alexandru Dragomanul nu putea astupa mojiția Turcului. MAG. IST.
V 168. A fost un balaur care și-astupa coada și se făcea flăcău
și venea la joc, de juca cu fetele. Da odată i-o ieșit coada și
un Român i-a zis: „Măi flăcăule, astupă-ți coada biciului!” ȘEZ.
 III 111.

[Prez. ind. astup.]

- Din lat. pop. a(d)stuppāre a umplea sau a infunda cu
 călți, a pune un dop de călți (ad și stuppāre: ital. stoppare,
 engad. stopper, fran. étouper, v.-span. estopar, - iar acesta din
stuppa călți). Cf. s t u p ă , d e s t u p a .

ASTUPĂRE s.f. Acțiunea sau faptul de a astupa; acoperire
 închidere. Cf. LB. Astuparea luminii unui tun, astuparea unei gău-
ri cu pământ, astuparea crăpăturilor unei corăbii, astuparea gău-
rilor unei uși, unei ferestre, astuparea unui drum, astuparea unei
țevi. PONTBRIANT. Astuparea cu zid. POLIZU. Pridvorul nou ridicat
de Brâncoveanu la vechea mitropolie târgovișteană, după astuparea
celui vechiu... CONV. LIT. XLIII 392. / (Pop., în Transilv.)
 Constipație. Sufere de astupare. [Pl. -pări.]

- Abstract verbal al lui astupa.

ASTUPĂT s.n. = astupare. Astupatul drumului a costat
atâta. Astupatul țevii a împiedecat curgerea apei. HEM. 1916. /
F i g . Am multe găuri de astupat = am multe datorii [de plătit]
 Com. I. IANȚU. Magdian (dându-i punga): Na, cu ce să-ți astupi
ochii... - Marin: De astupat ochii mi-ai dat... Dar de astupat
gura? ALECSANDRI, ap. HEM. 1916. Două guri nu-i lesne de astupat
 (= de hrănit), mai ales când una nu câștigă, ci numai irosește.

ŞEZ. VI 10. [Pl. -paturi.]

- Abstract verbal al lui astupa.

ASTUPĂT, -Ă adj. 1. (Despre găuri, cavităţi etc.) Umplut închis (la deschizătură, cu un dop, etc), înfundat. Un izvor de apă rece, să fie astupat, de ce folos are fi celor însătaţi? EV-STRATIE, PRAVILA (1632), ap. GCR. I 79/23. Unde urechile adevăru- lui sânt astupate, acolo toate hrizmurile se par basne. CANTEMIR, ap. HEM. 1916. Îşi simţi gura astupată de sărutări. EMINESCU, N. 83. Strada este astupată. DDRF. Mustul acelo cepe... dumneaei... îl păstrează în gărafioare bine astupate. SADOVEANU, N. F. 35. Învăţătorul bolborosea mereu ceva, cu gura astupată de palme. DUMITRIU, B. F. 140. Sticla n'a fost bine astupată. / (Pop., în Transilv.) Constipat.

2. Acoperit, învelit (cu ceva). Merse prin oraş cu faţa astupată, ca să nu-l mai cunoască nimeni. RETEGANUL, P. IV 54. Storul era numai pe jumătate lăsat şi bucata de geam neastupată răsărea ca o placă albăstrie pe care până atunci n'o băgase în sa- mă. SADOVEANU, M. 171. Ferestrele erau acuma astupate cu scânduri şi saltele de paie. DUMITRIU, B. F. 149. E x p r . p r o v . Oala astupată, nu dă gunoae'n ea. ZANNE, P. IV 13. / (Muz.) Tonuri astupate sau înăduşite = tonuri obţinute la instrumentele naturale de suflat prin astuparea pavilionului cu mâna. T. POPOVI- CI, D. M.

- Participiul lui astupa cu valoare de adjectiv.

ASTUPĂTOARE s.f. Lucru anume făcut pentru a astupa ceva cu el: dop, astupuş (sau) capac, învelitoare. Astupetore = clausu- ra, obturatorium. ANON. CAR. Am un Sas Cu sacu'n nas. (Coşul cu astupătoarea). ŞEZ. IV 95. Astupă toare de foc = capac pentru în-

fundat focul. PONTBRIANT, DDRF. Astupătoare la sobă = capacul sau ușa sobei. POLIZU. Astupătoare la cuptor. BARCIANU. [Pl. -tori.]

- Derivat dela astupa cu suf. -(ă)toare.

ASTUPĂTOR, -CĂRE adj. Care astupă. Astupetor = obturator, occ[l]usor. ANON. CAR. Cf. BARCIANU.

- Derivat dela astupa cu suf. -(ă)tor.

ASTUPĂTURĂ s.f. 1. (Rar și mai ales cu sens peiorativ) Acțiunea sau faptul de a astupa; astupare. Ce mai astupătură e și asta? s'a evaporat tot alcoolul din sticlă.

2. (Cu înțeles concretizat) Efectul astupării. În canalul acesta trebuie să fie o astupătură. / (Pop., în Transilv.) Constipație. Calul are de-odată astupătură și mare căldură în gură. CALENDARIU 1814. / Astmă. ALRM. I/I 159. / Loc, groapă astupată. / Astupătură la apă (BARCIANU = zăgaz, dig

[Pl. -turi.]

- Derivat dela astupa cu suf. -(ă)tură.

ASTUPUȘ s.n. Dop de lemn, mototol de cârpă, cocoloș de hârtie, cu care se astupă ceva (COSTINESCU); astupătoare. Pescaru' luă astupușul cel de plumb și astupă vasul. GORJAN, H. I 45. Astupușul conic ridicându-se împreună cu pistonul va lăsa liberă comunicațiunea. PONI, F. 83. Șipuri cu rachiu, cu astupușuri de flo-ri. MARIAN, N. 499. [Pl. -pușuri.]

- Derivat dela astupa cu suf. -uș.

ASTURCĂ vb. I. v. astruca.

ASTURCĂN, -Ă adj. (Rar, despre cai) De rasă persană. Com.

N. GANE. Sultanul i-a dăruit doi cai asturcani. N. GANE, ap. DDRF.
 (S u b s t a n t i v a t) Radul, prințul Valahiei..., ca să se
arate a fi client unguresc după credința cea veche... au venit în
Buda la Vladislav, aducând cai militărești, împărătește înșelați
și asturconi de cei mai buni, sabii poliite cu aur și cu pietre
scumpe, și alte daruri. ȘINCAI, HR. II 114/19. Mihaiu-vodă...
au stricat crașul Nicopolului, tăind pe Turcii dintr'însul și când
era să bată și cetatea, sangiacul sau prefectul cetății i-au cin-
stit cu multe daruri, adecă cu haine berluite sau soboli, cu zece
astrucani înșelați, înfrânați cu țefranguri tot într'a [r]gintite
 id. ib. 264/27. [Și: astrucan, asturcon, adj.]

- Etimologie necunoscută.

ASTURCŌN adj. m. v. asturcan.

ASTUȚ, -X adj. (Regional, suspect, despre un copil)
 „Belit”, răzgâiat; isteț; (despre o fată) „cimbră”. COMAN, GL.

ASTUȚIE s.f. (Franțuzism, neobișnuit) Caracteristica și
 comportarea celui șiret, viclean, perfid; șiretenie, viclenie,
 perfidie. / (Cu sens concretizat) Șiretlic, vicleșug, înșelăto-
 rie; stratagemă. Să 'ncealeci pe sisteme, să inventezi astuții.
 MACEDONSKI, O. II 15. [Pl. -tuții.]

- N. din fr. astuce, lat. astutia idem.

ASTUȚIOS, -OĂȘX adj. (Franțuzism, neobișnuit) Șiret, vi-
 clean, perfid. Cf. CADE. [Pronunț. -ți-os.]

- N. din fr. astucieux idem.

ASUD s.m. sg. 1. Sudoare, transpirație, (pop.) nădușă-
 lă. Vine Barbul de la plug, Cu doisprezece boi la jug, Cu trupul

plin de asud. Teodorescu, P. P. 329.

2. Materie grasă, secretată de pielea speciei ovine, cu care impregnându-se lâna devine moale și impermeabilă, usuc.

3. (Bot.) (Transilv.) C o m p u s e : Asudul-calului, asudul-capului = o s u l i e p u r e l u i . PANȚU, PL². 12. Cf. S u d o a r e a - calului, s u d o a r e a - capului și a s u - d a r e a - calului.

[Pl. (numai la CIHAC, I 269): asuduri.]

- Derivat dela asuda.

ASUDA vb. I. I n t r a n s . l. (Despre oameni și animale) A secreta sudoarea prin porii pielii, a transpira, a-l trece (pe cineva) sudorile, (pop.) a (în)năduși, a fi (în)nădușit. Când i s'au apropiat ceasul morții, au început a asuda și a se înfrica și mare necaz a avea. S. CLAIN, ap. HEM. 1918. De multă osteneală au asudat foarte tare. DRĂGHICI, R. 69/19. Nebunul n'asudă, nici la deal, nici la vale. id. ib. 248. Deodată dinții crâscau, Din ochișori lăcrămau, Pe trupusor asudau... Și nimic nu mai ziceau. TEODORESCU, P. P. 264. Să nu ieie femeile sare în mână, că le asuda [mănille], când cos. HEM. 1917. Domnul Ivancea asuda, DUMITRIU, B, F. 48. Uite-l cum asudă! id. ib. 49. Om... asudă de frică. id. ib. 53. E x p r . (I r o n i c) A asuda subt limbă : se zice (în glumă) când sunt călduri mari, când a alergat cineva prea mult sau „în bătaie de joc, de cei care se vaită că au muncit prea mult, când, la drept vorbind, nu au făcut nimica” ZANNE, P. A nu-i asuda (cuiva) nici limba = „a acuza, ironic, de leneș pe un om muncitor” (BARONZI, L. 47), a nu-i păsa (HEM. 1919). A nu asuda de vorba cuiva = a nu-i păsa de vorba cuiva. ZANNE, P. II 478, cf. ALECSANDRI, T. 30. A-i asuda (cuiva) urechea pentru ceva = a aștepta cu nerăbdare o veste. BARONZI, L. 40, cf. HEM. 1919, ZANNE

P. II 62.

2. F i g . (Despre obiecte) A se aburi, a se acoperi la suprafață cu aburi condensați în mici picături. Aburii se ridică molatici în tavan de pe mămăliga ce asudă pe fund. VLAHUȚĂ, N. 11. Tavanul trosnește și zidurile asudează. DELAVRANCEA, H. T. 36.

3. A (se) osteni, a (se) obosi, a se trudi, a se nevoi, a-și da mare silință sau osteneală (pentru ceva). Voi, carii sânteteți îmboldiți Spre-a artelor cultură, și asudați și vă trudiți, Muncind literatură... I. VĂCĂRESCU, P. 351/6. Engel... mult asudă ca să areate cum că Săcuii sânt Unguri. P. MAIOR, IST. 124/21. Florile se cresc în trudă. Grădinarul mult asudă, Cu apă udându-le BARAC, T. 3/9. În zadar... asudă fruntea voastră galbenă ca ceara. BENIUC, V. 80. Asudând sub ploile luminii Numai anii mei mi-i secerai. id. ib. 9. / T r a n s . Trudesc oamenii și asudă sânge, plătesc bir. DUMITRIU, B. F. 11. Trecutul meu asudă lacrimi. BENIUC, V. 149. (= f a c t .) (Rar) A-l face pe cineva să asude, (fig.) a-i da (mult) de lucru. Mai apoi, de i-au și supus supt giugul lor [Turcii pe Moldovenii], de câteva ori i-au asudat [pe Turci Moldovenii], rocoșindu-se. URECHE, LET. I 98/33.

[Prez. ind. asud și (rar) asudez.]

- Din lat. assudare idem.

ASUDĂRE s.f. 1. Acțiunea de a asuda, Transpirație. Asudarea face bine la răceală.

2. F i g . (La pl.) Ostenele, silințe mari. COSTINESCU.

3. (Bot.) C o m p u s : Asudarea-calului = o s u l i e p u r e l u i . PONTBRIANT, PANTU, PL². 12. Cf. S u d o a r e a - calului, a s u d u l - calului, s u d o a r e a - capului și a s u d u l - capului.

[Fl. -dări.]

- Abstract verbal al lui asuda.

ASUDĂȚ s.n. 1. = asudare (1). Pravuri de asudat. LB.
Baie de asudat. BARCIANU.

2. F i g . (Regional) câștig anevoios. PAȘCA, GL.

- Abstract verbal al lui asuda.

ASUDĂȚ, -Ă adj., 1. Plin de sudoare, transpirat, înădușit. Priste tot trupul e asudat. CALENDARIU (1814), 162/1. Un tânăr plăieș, a cărui cal asudat păștea... troscotul ce creștea pe lângă zid... C. NEGRUZZI, I 169. Mâni asudate. TDRG. Asudați, domnii se trezesc din somn. BENIUC, V. 112. Colonelul [era] morocănos, asudat, vânăt la față. DUMITRIU, B. F. 123. Se trezise din toropeală, înăbușindu-se, asudată, visând urât. id. ib. 150.

2. Aburit. Află scris cu degetul pe fereastra asudată un B. SLAVICI, ap. TDRG. Păreții murdari și asudați de umezeală. CONTEMPORANUL, V 1.

3. F i g .) (Invechit) Obosit, ostenit, trudit. De căi mai multe și și mai departe și de țări mai streine și mai late, mai asudat' și mai sbuciumat sânt. CANTEMIR, IST. 97. / Câștigat sau muncit cu greu, în sudoarea feței sale. Ne papă banii, muncu-lița noastră a asudată. JIPESCU, O., ap. TDRG.

- Participiul lui asuda cu valoare de adjectiv.

ASUDĂȚTOARE s.f. (Rar) Cameră de baie, plină de aburi, în care intri spre a asuda. BARCIANU, DDRF. [Pl. -tori.]

- Der vat dela asuda cu suf. -(ă)toare.

ASUDĂȚOR, -OARE adj., s.m. și f. (Invechit, rar) I. A d j
1. Care asudă. LM.

2. (Înlocuit mai totdeauna prin d e a s u d a t. HEM.)
Care cauzează asudarea. COSTINESCU.

II. S u b s t . Persoană care asudă. LM., cf. LB.

[/Și: (dial., învechit) asudătoriu adj., s.m. și f.]

- Derivat dela asuda cu suf. -(ă)tor.

ASUDĂTURĂ s.f. (Rar) 1. (Cu sens peiorativ) Acțiunea de a asuda; asudare. CIHAC, BARCIANU, HEM.

2. Rezultatul acțiunii de a asuda; faptul de a fi asudat

[/Pl. -turi.]

- Derivat dela asuda cu suf. -(ă)tură.

ASUDEALĂ s.f. (Rar, neobișnuit) Sudoare, transpirație, nădușală. Asudeala trupului deschide pofta de mâncare. PISCUPESCU, C. 290/23. [/Pl. -deli.]

- Derivat dela asuda cu suf. -eală.

ASUDCĂRE s.f. v. sudocăre.

ASUGHIT s.n. v. sughit.

ASUMĂ vb. I. T r a n s . A lua asupra sau pe seama sa. Opera de artă... este... rezultatul unui întreg proces... pe care critica literară trebuie să-și asume sarcina de a-l pune în evidență. VITNER, CR. 14. Reacționarii americani și-au asumat sarcina de salvare a sistemului capitalist. GHEORGHIU-DEJ, R. P. 12. Îmi asum întreaga răspundere în chestiunea aceasta. / (Învechit) A-(-și) lua pentru sine, a-și da, a-și aroga (ceva). Vedeam adesea... una din... unități... asumând epitetul de „mare”. HASDEU, I. C. 57. [/Prez. ind. asum și (rar, învechit) asumez.]

- N. din fr. assumer, lat. assumere.

ASUMARE s.f. Faptul de a(-și) asuma (ceva) Nu mă feresc
de asumarea răspunderii.

- Abstract verbal al lui asuma.

ASUMAT, -X adj. Luat asupra sau pe seama sa. Propunerea
făcută de dl. Marshall contrazice obligațiile asumate pe baza con-
venției celor 3 puteri. VIȘINSKI, P. P. 28.

- Participiul lui asuma cu valoare de adjectiv.

AȘUMIE s.f. v. iasomie.

ASUMATĂ vb. I. R e f l . (Maram.) A se îngreuna, a (se)
ameți. T. PAPAĞI, M. 214. Numa Marcu tăt își bea Palincuță de
cea tare și de cap s'asumuta-re. id. ib. 123. [Prez, ind. asumu-
tez.]]

ASUMUȚĂ vb. I (Rar) = asmuța. COSTINESCU. [Prez. ind.
asumut.]]

- Contaminat din sinonimele asmuța și sumuța.

ASUNĂ vb. I. v. sună.

ASUNARE s.f. v. sunare.

ASUNĂTOARE s.f. (Bot.) v. sunătoare.

ASUNĂTORIU, -OARE adj. v. sunător.

ASUNET s.n. v. sunet.

AȘUNGĂ vb. I. (La Moți) A lovi. (FRANCU-CANDREA, M. 98.

[Prez. ind. așung.]

- Etimologie necunoscută.

ASUNIE s.f. v. iasomie.